ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЦКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЗРЭ КЪЫДОКІ

№125 (23.533) ● 2017 гъэм бадзэуэгъуэм (июлым) и 4, гъубж ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокІ ● И уасэр зы тумэнщ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

УФ-м и Президент Путин В. В. Урысеймрэ Беларусымрэ я щІыналъэхэм я IV зэхыхьэшхуэм къыщипсэлъар

ПщІэ зыхуэсщІхэу Александр Григорий и къуэ! Валентинэ Иван ипхъу! ПщІэ зыхуэсщІ си лэжьэгъухэ, ныбжьэгъухэ!

Урысеймрэ Беларусымрэ я щІыналъэхэм я еплІанэ зэхыхьэшхуэм кІрихьэлІахэм сэлам гуапэ фызох. Ди къэралхэм ипэжьыпІэкІэ стратегие зэпыщІэныгъэхэр яку иІыщ икІи зэдзэгъэжьэныгъэм и лъэныкъуэкІэ зэпэгъэунэгъу дыдэщ. ЗэныбжьэгъуГъэмрэ зэгъунэгъуфІу щытыныр я лъабжьэм тету лъэныкъуитІым я зэпыщІэныгъэ псоми зыдогъэужь икІи апхуэдэ зэпыщІэныгъэхэм нэхъ мыхьэнэшхуэ зиІэ я Іыхьэщ щІыналъэхэм я зэдзэлэжьэныгъэр. Ар щапхъэ хуохъу СНГ-м, евразие экономикэ зэдзэлэжьэныгъэм, ОДКБ-м хиубыдэ къэралхэм даздэрыдзалажьэ щІыкІэр зэтегъэувэныем.

Урысейм и щІыналъэхэм я нэхъыбапІэр иджыпсту Белоруссием щыщ я ныбжьэгъуэм быдэу я япыщІащ, ахэр лъэныкъуитІ зэгурыІуэныгъэхэм япкъ иткІи зэдолажьэ икІи щІыналъэ ІэнатІэм хиубыдэ проектэр яГъэзащІэ, апхуэдэу сатуныпромышленнэ палатэхэм, щІэныгъэ центрхэм, предприятэ щхьэхуэхэм яку дэпъзэгурыІуэныгъэхэм толажьэ, нэхъ япэІуэкІэ къэпсэльа губернаторхэм зэрыжаІам хуэдэу. Сэ кьыззэрыслъытэмкІэ, дэ кооперацэм сэбэпынагъ зиІэ и къызэгъэпэщыкІэ зэтедгъэуващ икІи ар сэбэп мэхъу Іуэхыкіэ дызэрызэпыщІар егъэфІэкІуэнымкІэ, къэралитІми я экономикэхэм халъхьэ ахъшэр нэхъыбэ щІынымкІэ.

Къапщтэмэ, 2016 гъэм Урысейм къыщызэщІагъэуІуа инвестицуэ Белоруссием и экономикэм халъхьар доллар меларди 4-м нобла-

ГъэпсыкІуэ Алексей Ивановичым, Беларусым и Президент Александр Григорий и къуэ! Уи ныбжьэгъуэ Иван ипхъу! Уи ныбжьэгъуэ Виктор ипхъу! Уи ныбжьэгъуэ Сергей ипхъу! Уи ныбжьэгъуэ Дмитрий ипхъу!

Сэ мыхьэнэшхуэ сиІэ Беларусым и Президент Александр Григорий и къуэ! Уи ныбжьэгъуэ Иван ипхъу! ПщІэ зыхуэсщІхэу Беларусым и Президент Александр Григорий и къуэ! Уи ныбжьэгъуэ Иван ипхъу! ПщІэ зыхуэсщІ си лэжьэгъуэ!

Иджыпсту ди нэгу щІокІ бжыгъэхэр зи лъабжьэ технологиехэр, иджырей материалхэр, роботизацэр, энергетикэ «щхьэантІэр» и лъабжьэ щхьэ промышленностыр щІэуэ зэрызэтрагъэувэжыр. Технологие и Іэныкъуэкіэ зэманым къиГъэув апхуэдэ къалэнхэм даздэрыпэлъэщым куэдкІэ елъытагъэ щытынущ ди къэралхэм дунейпсо утыкум зэман кІыхьым тещІыхьауэ щаГъэгъыну увыпІэр, лжьыгъэр дунейпсо утыкум зэрыщІэзпагъэшыр. Шэч къытезмыхьэжу жысІэнщи, а къалэнщ зэрытхуэгъэзащІэм куэдкІэ елъытауэ щытынущ зэрыщыту ди къэкІуэнур.

Абы къыхэкІыу технологие лъагэхэр зи лъабжьэ промышленнэ кластерхэр, инжиринг центрхэр зэщІыгъуу къызэгъэпэщыным нэхъри нэхъ къаруушхуэ етхьалІэну, щІэныгъэм и къэхутэныгъэщІэхэр зи лъабжьэ продукцэу дунейпсо мардэ нэхъ лъагэ дыдэхэм езэгъэхэр къыщІэгъэкІыныжкІэ кооперацэм и зэпыщІэныгъэ нэхъ Іэтіалъатіэхэр зэтедгъэувэну къытпэщытщ.

КІэщІу жыпІэмэ, производствэм, щІэныгъэм, кадрхэм я лъэныкъуэкІэ диІэ зэфІэкІхэр зэщІэдгъэуІуэрэ Іуэху инхэр зэфІэдгъэкІыну къытпэщытщ. Щэч хэмылъу, абы папщІэ псори диІэщ, дызыхуеину Іэмалхэр зэтедгъэуващ.

Иджы дыдэ хэрагъэлитІым я Министрхэм я Советым къыщтащ «Союзэ нэ къэралыгъуэм и щІэныгъэ-технологие Іэнатіэ зэгуэт зэтегъэувэныкІэ унэтІныныгъэ нэхъыщхьэхэм я Іуэхукіэ» унафэр.

Ди къэралхэм я щІэныгъэлІэхэм, конструкторхэм я зэфІэкІхэр зэгъэуІуныкІэ хэкІыпІэ хъарзынэу уващ зэщІыгъуу яубзыху «Новопол», «Компомат» щІэныгъэ-техникэ программэхэр. Абыхэм япкъ иткІэ яубзыху иджырей полимер, композит материалхэр гъэхъэзырынымкІэ технологиехэр.

ЗэщІыгъуу ирагъэкІуэкІ лжьыгъэм мыхьэнэшхуэ зиІэ и кьыкІэпыкІуэ унэтІныныгъэ инновацэкэр зи лъабжьэ медицинэр. Стволовой клеткхэр къагъэсэбэпурэ цІыхум и узыншагъэр зэрызэтрагъэувэжр иджырей технологиехэмкІэ, Іэмалхэмкіэ программэр яГъэхъэзыращ, адэкІэ елэжыныщ зи тхы къупщхьэм дагъуэ иІэу кьалъхуа сабийхэр зэрагъэхъэж программэм.

Зэман къэкІуэнум и экономикэм кьыгуэхыпІэ зимыІэ и Іыхьэу зыкІи хуейщ транспорт инфраструктурэ лъэщыр. Дэ ди мурадщ Союзэ нэ къэралгъуэм и щІыналъэм пассажирхэр кьыщІэзышхьэ транспортым зедгъэужьыну, ди къэралхэм я щІыналъэхэм пхыкІыу Европэм и щІыналъэм кІуэ гъуэгуэр едгъэфІэкІуэну.

ГъгъапІэ куэд пыщІащ Островец къалэм Белоруссэ АЭС зэрыщаухуэм. Урысейм щыщ Обнинск къалэм, дуней псом щыяпэу атом электростанц зыдащІыхьауэ щытам, хуэдэ дыдэу а къалэри псоми фІыуэ яцІыку щІэныгъэ къалэ мыгувэу зэрыхъунур си фІэщ мэхъу.

Сэ мызэ-мытІэу жысІащ, иджыри кьытызогъэзэж: ди къэралхэм зэфІэкІ зыбгъэдэль лэжьакІуэу, зэхущІыкІыу, щІэныгъэу щыІэр мащІэкъым. Урысей, беларусь компание, университет пэрытхэм ябгъэдэлъ дунейпсо утыкум щІэупщІэшхуэ щызэпІэ технологиехэм программэхэмрэ зэрызэхалъхьэн къару.

КъыхэзгъэщхьэхукІыну сыхуейщ: ди экономикэхэр зэпІэзэрыту икІи зэман кІыхьым тещІыхьауэ ягъэкІуэн гъэкІуэтэным хуэгъэзауэ Белоруссием щыщ и дарэгъуэм быдэу япыщІауэ ядэлэжьэну Урысейр хьэзырщ. Дэ дыхуэхьэзырщ промышленнэ, технологие политикэр зэщІыгъуу зэтегъэувэным, инфраструктурэм зегъэужьным, лэжьыгъэ Іэнатіэхэм папщІэ Іэмал тэмэмхэр убзыхуэным.

Урысеймрэ Белоруссиемрэ я щІыналъэхэм я зэхьэхьэшхуэм и лжьыгъэри зыхуэнэтІар аращ. Дэ дыщогугъ мы махуэхэм екІуэкІа зэпсэльэныгъэ купщІафІэхэр, Іэ зыщІадза зэгурыІуэныгъэхэр, зэщІыгъуу къащта программэхэр ди Союзэнэ къэралгъуэр гъэбыдэныкІэ, евразие щІыналъэ абрагъуэм интеграцэм зыщегъэубгъуныкІэ хэкІыпІэ Іэлъщ хъуну.

Гулыпітэ фхэпъу фыкъызэрызэдІуам папщІэ фІыщІэ фхуэщІ.

Къэрал Думэм и депутатыр цІыхухэм яІоущІэ

Къэрал Думэм и депутатхэм щІыналъэхэм щрагъэкІуэкІ тхьэмахуэ лэжьыгъэм хиубыдэу Геккиев Заур «Урысей зэкъуэт» партым и щІыналъэ жылагъуэ екІуэлІапІэм щаІуащІащ зи щхьэ Іуэхукіэ зыкъыхуэзыгъэзэ щІыхуэм. Тхьэусыхафэхэмрэ лъэІуэхэмрэ нэхъыбэу зытеухуауэ щытар псэупІэр егъэфІэкІуэныщ, пенсэ Іуэхухэщ, апхуэдэу псэупІэ-коммунальнэ хозяйствэм и Іуэхутхьэбзэхэщ.

ЕтІуанэ гупым хиубыдэ ныкъуэдыкъуагъэ зиІэ пенсионер Ласкавая Галинэ депутатым хуэтхьэусыхащ и пенсэр икъукІэ зиубгъуэри, фэтэрым щІэта унэлъащІэри техникэри исащ. Геккиев Заур а Іуэхум хэпльэри, фэтэрыр зэгъэпэщыжьныныкІэ зэман гъунэгъум хьэриубыдэу дэІэпыкъуну цІыхубзыр къигъэгугъащ.

Горнэ хьэблэм щыщ унэ зыбжанэм щыпсэухэм я цІэкІэ Кьардэн Иринэ депутатым кьеЛъэІуащ сабийхэр щыджэгун щІыпІэ кьахуэзэгъэпэщныныкІэ защІигъэкъуну. Мыбы щыІэ пщІантІэхэм ящыщ щы кьыщыщзэрагъэпэщауэ щыта баскетбол джэгупІэр иІуэ Іеджж лъандэрэ бгынжжауэ іоькІуэкІри, пхъэнкІий идзыпІэ ящыжащ. Псалъэмакъым хиубыдэу Геккиев Заур Налшык къалэ администрацэм и унафэщІхэм епсэльащ икІи къалэр егъэфІэкІуэныныкІэ программэм а пщІантІэр хагъахьэну елъэІуащ.

«Урысей зэкъуэт» партым и щІыналъэ къудамэм и пресс-Іуэхущ Іапі э.

☆ Ди къуэш республикэхэм

Зэхуэарэзыуэ зэдолажьэ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***Республикэм и Іэтащхьэ Темрезов Рашид яхуэзащ «Газпром межрегионгаз» ООО-м и унафэщІым и къуэдзэхэу Исаков Николайрэ Седов Романрэ.***

ТЕМРЕЗОВ Рашид жиІащ «Газпром межрегионгаз» ООО-р Къэрашей-Шэрджэсым тэмэму къызэрыдгалажьэр. Мы зэманым щІыналъэм и унафэщІхэм къапэщыт къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщ республикэм и жылагъуэ псори газкІэ къызэгъэпэщыныр. Гулъытэ хэха хуащІу тепсэльыхьащ КъШР-м дежкІэ мыхьэнэшхуэ зиІэ «Карачаевск - Учкулан», «Преградная - Курджиново» газ кІуапІэхэр ухуэным.

ЗэІуІщэм хэтахэм къыхагъэщащ КИФЩІ-м и щІыналъэхэм ящыщу Къэрэшей-Шэрджэсым и Іуэхухэр зэрынэхъыфІыр газымкІэ щІыхуэ зэтрамыгъэхьэным теухуауэ.

Унагъэшхуэхэм щІы ират

АДЫГЕЙ. ***Республикэм сабиищ, нэхъыбэ зиІэхэм лъапсэ щаухуэну иратыну ягъэбелджылащ щІы кІапэ мини 2-рэ 373-рэ.***

ИДЖЫКІЭ унагъуэшхуэ 5407-м ящыщу щІыр щхьэсэбэпыну гупых ящІащ 3854-м. Унагъуэ 1457-м хуагъэшащ гектари 160,2-рэ.

Абы и лъэныкъуэкІэ Іуэхур нэхъ щыгугъущ унэ хуейм я бжыгъэр щыкуэд Мейкъуапэрэ щІыр щымащІэ Адыгейкэрэ. Ар кІыльэтэрэ, Адыгейм и Іэтащхьэм и къалэнхэр пІалъэкІэ зыгъэзащІэ КъумпІыл Мурат я яужь ихьащ федеральнэ щІым щыщу республикэм гектар 75-рэ яурыгъэтыну.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

Мы мазэми бэлэрыгъ хъунукъым

Мэкъуауэгъуэ кІуар иужьрей илъэс 14-м я апхуэдэ мазэхэм я нэхъ щыІэу зэрыщытар жаІащ метеорологхэм.

- Мэкъуауэгъуэр ди дежкІэ икъукІэ гуГъуу екІуэкІащ, - щыжиІащ УФ-м и МЧС-м и унафэщІ Пучков Владимир дыгъуасэ иригъэкІуэкІа зэІуІщІэм. - Бадзэуэгъуэми дыбзэлэрыгъ зэрымыхьунур наІуэ къащІащ дунейм и щытыкІэм кІэлъыплъхэм». ЗэрыхуагъэфащэмкІэ, язныкъуэ щыпІэхэм зэм хуабащэ щыхъунущ, зэми температурэр, иджы хуэдэ зэманым хуэмыфащэу, щекІынущ, апхуэдэуи экъащІэшхуэзэрэ уэлбанэшхуэзэрэ мазэм кьриубыдэкІэ зэрыхъунум зыхуэщІыпІэхъэщ.

Пучковым и унафэм щІэтэр кьыхуриджащ цІыхухэм я зыгъэпсэхупІэхэм щынагъуэншагъэр къыщызэгъэпэщыным гулъытэшхуэ хуащІыну. Абыхэм ящыщу министрым кьигъэлъэгъуащ туристхэр мы гъэм нэхъыбэу зыплъыхьакІуэ здэкІуэ щІыпІэхэу Кавказ Ищхьэрэ щІыналъэмрэ Байкал гуэлым и Іуфэмрэ щы-Іэхэр.

Хэт и гугъэнт?!

«АвтоВАЗ» компанием уэгум кьыщызылъэтыхь автомобилхэри къыщІигъэкІыным зрилщытыну и мурадщ. Апхуэдэу жиІащ компанием и президент Мор Николь.

«Ростех» Іуэхущ Іапі эр тщІыгъуу дэ апхуэдэ проектхэм дыхэпльэфынущ. Ауэ апхуэдэ автомобиль щытхъэпкърылъхьэнур иІъэс тІощІ хуэдэ дэкІмэу къыщІэкІынщ», - къыхигъэщащ Мор.

Къэзылъэтыхь автомобиль щІыныкІэ урысей проектхэм я зэпеуэ иратъэкІуэкІати, абы бжьыпэ щиубыдащ «ПромСервис» компанием кьыхилъхьам икІи а Іуэхущ Іапі эм илъэс гунэгъуэм ядэлэжьэну зэгурыІуэныгъэ иращІыл Іащ. Абыхэм кьыхалъхьа проектым цІыхурэ хьэлъэу зы тонным нэс уэгукІэ хуэгъэІэпэхьуэнущ. Апхуэдэ автомобилхэр псом хуэмыдэу кьыщысэбэпыну кьалъытэр щытыкІэ къызэрымыкІуэ кьыщыхьуахэм, гуэзвэгъуэ хэхуа цІыхухэр щІыпІэм кьигъэІэпэхьуКІ ыкІ хуей щыхьэхэм дежщ.

А Іэнатіэм щІалажьэхэм гъэщІэгъуэн ящыхьащ Монакэ иджыблагъэ щІэзэхэта выставкэм щагъэлъэгъуа кьэзыльэтыхь автомобилри. «AvtoMobil» компанием ищІа а автомобилым уэгум километр 500-м нэс щикІуфынущ, гъэсыныпхъэ иригъэхъуэн щхьэкІэ къеМытІысэхьу.

матикэмкІэ и институтым и ветеран зэгухьэныгъэм и унафэщІ Бжьыхьэлі Хьэчим, УФ-м Къэрал кІуэцІ Іуэхухэмкіэ и министерствэм и управленэу Налшык къалэм щыІэм и ветеран зэгухьэныгъэм и унафэщІ Демьяненкэ Эдуард, Кэнжэ къуажэм и ветеран зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ Жьэкіэмыхьу Борис, КъБР-м и Аруан, Лэскэн районхэм эздай сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэ Къалэбатэ Рустам, Бахъсэн районым и щыпІэ адміни-страцэм Іулъхьэм пэщІэтыныр зэрызэхьумэ Іэнатіэхэм ядэлэжьэныкІэ и управленэм и унафэщІ Тохъутэмыщ Мухьэмэд, «Строй-К» Іуэхущ Іапі эм и генеральнэ унафэщІ Къуэдзокъуэ Заур, «Гибрид-СК» зэгухьэныгъэм и генеральнэ унафэщІ Ашэбокъуэ Артур, Жэмтхьэлэ къуажэм и Сабий-нэхьыщІэ спорт школым алыдж-урым бэнэкІэмкІэ и тренер нэхъыбэ Гъэпсыльащ Замир, Прохладнэ къалэ дэт интернатым и гъэсакІуэ Романовэ Талинэ, КъБР-м и Къэрал Іуэхутхъэбзэхэр яхуэщІэныкІэ къалэн куэд зыгъэзащІэ и центрым и унафэщІ АфІэунэ Аслъан, «Кабардино-Балкарская правда» республикэ газетым и сурэттех Елькъан Артур.

БАГЪЭТЫР Луиз.

● Лъэпкъ Іуэху

ЗэгурыІуэныгъэр япэ ирагъэщ

Дунейпсо Адыгэ Хасэм и Гъэзэщіакіуэ гупым хэтхэм я зи чэзу зэхуэс щэбэт кІуам Налшык къалэ щекІуэкІащ. Абы кърихьэлІащ Тыркум, Сирием, Иорданием, Израилым, Европэм хыхьэ къэралхэм щыІэ хасэхэм, Хьэбзэрдей-Балкъэр, Адыгэ, Къэрэшей-Шэрджэс, Краснодар, Ставрополь, Осетие Іущхьэрэ - Алание щІыналъэхэм щыпхъэжьэ хасэ къудамэхэм я тхьэмадэхэр, лІыкІуэхэр.

АПХУЭДЭУ абы хэтащ КъБР-м и Правительствэм и Унафэщ Іам и къуэдзэ **Ахъуэхъу Таймураз**, КъБР-м Граждан жылагъуэ Іуэхущ Іапі эхэм ядэлэжьэнымрэ лъэпкъ Іуэхухэмкіэ и управленэм и унафэщІ **КІурашин Анзор**, ДАХ-м и Нэхъыжьхэм я советым и тхьэмадэ, тхаІуэ цІэрыІуэ **Мэшбащ Іэ Исхьэкъ**, советым хэтхэр, щІалэгъуалэ зэгуэхэныгъэхэм я Іэтащхьэхэр.

ЗэІущІэр кьыззІуикащ икІи иригъэкІуэкІащ ДАХ-м и тхьэмадэ **Сэхъурокъуэ Хьэутий**. Блэкіа зэхуэсым иужь лъандэрэ Хасэшхуэм зэфІигъэкІа лэжьыгъэхэм тепсэлъыхьыжащ тхьэмадэр. Кьыззэхуэсахэр нэхъ убгъауэ кьытеувыІащ Сирием щыпсэу ди лъэпкъэгъуэхэмрэ абыхэм ящыщу хэкум кьззыгъэззэжахэмрэ я Іуэху зыІутым; ДАХ-мрэ КАФФЕД-мрэ зэрызэдзэлажьэр егъэфІэкІуэным; Кавказ зауэр зэриухрэ илъэси 153-рэ щирикъу махуэм екъэлІа дауэдапщэкр адыгэ зэрыс хэгъуэгуэм, къэралхэм зэрыщрагъэкІуэкІам; хамэ къэралхэм щыпсэу ди лъэпкъэгъуэхэм я бынхэр Урысейм и еджапІэ нэхъыщхьэхэм щегъэджэным, сабийхэр хэкум зыгъэпсэхуакІуэ къэгъэкІуэным, нэгъуэщІхэми.

Ставрополь щылажьэ «Адыгэ» щэнхабзэ центрым и унафэщІ **Шыбзыхъуэ Юрэ** Ставрополь къалэ администрацэм и Іэтащхьэ Джатдоев Андрей кьыбгъэдэкІ щІыхь тхьІыпІ ДАХ-м и президент Сэхъурокъуэ Хьэутий иритыжащ, лъэпкъ зэхуэщытыкІэр егъэфІэкІуэным и гуащІэ зэрыхилъхьэм папщІэ.

ЗэІуІщэр зэрекІуэкІам теухуа тхыгъэ ди газетым и кьыдэкІыгъуэхэм ящыщ зым тетынущ.

НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэ.
Сурэтыр **Къарей Элинэ** *трихащ.*

♦США-м и лъэпкъ гуфІэгъуэщ - я щхьэхуитыныгъэм и махуэщ. 1776 гъэм Іэ градзащ США-р зыми и унафэ зэрыщІэмытыр щІэзыгъэбыдэ Декларацэм.

♦Латвием журтхэм щыкІэлъыІэзрахьа Цыхугъэншагъэм хэкІуэдахэм я фэеплъ махуэщ. 1941 гъэм бадзэуэгъуэм и 4-м Ригэ нэмыцыхэм щагъэсащ журтхэм я тхьэелъэІупІэхэр, абы екІуэлІахэри зэрыщІэсу.

♦Югославием щагъэлъапІэ я щхьэхуитыныгъэм щІэбэнахэм я махуэр

♦1848 гъэм Маркс Карлрэ Энгельс Фридрихрэ я «Коммунист партым и манифест» лэжьыгъэр кьыдэкІащ.

♦1946 гъэм Кёнигсберг къалэм и цІэр Калининград жиІэу зэрахъэжькІащ.

♦1950 гъэм «Европэ щхьэхуит» радиостанцым лэжьэн щІидзащ.

♦1957 гъэм цІыху кьызэрырашэкІ «Ил-18» кхъухьлъатэ лІэужьыгъуэр япэу уэгум ихьащ.

♦1991 гъэм УФ-м кьыщащ-тащ Арбитраж судым теухуа законыр.

♦2004 гъэм Алыджым и тхыдэм щыяпэу я къэралым и футболистхэр Европэм и чемпион хъуащ.

♦2007 гъэм Дунейпсо Олимп комитетым Гватемалэм щригъэкІуэкІа 119-нэ сессием унафэ кьыщащ-таш 2014 гъэм щІымахуэ Олимп джэгухэр Сочэ щегъэкІуэкІыным теухуауэ.

♦Убыхэм я дзэпщ Іэрыпуэу щыта, Урыс-Кавказ зауэм и лІыхъужь **Бэрзэдж Дэгумыкуэ Хьэжы-Исмэхьил** кьызэралъхурэ илъэс 251-рэ ирокъу.

♦Британием щыщ геодезист, Индием и щІыналъэм и топографие сурэтыр зыщІа, Джомолунгмэ бгым и лъагагъэр япэу кьызэхуэта **Эверест Джордж** кьызэралъхурэ илъэс 227-рэ ирокъу. Дунейм и кьурш нэхъ лъагэ дыдэм абы и цІэр щыфІащари а лэжьыгъэшхуэрщ.

♦Италием щыщ актрисэ цІэрыІуэ **Лоллобриджидэ Джинэ** и ныбжьыр илъэс 90 ирокъу.

♦Совет Союзым и ЛІыхъужь **Къардэн Къэбард** кьызэралъхурэ илъэс 97-рэ ирокъу.

♦СССР-м и цІыхубэ артист **Мкртчян Фрунзик** (и цІэ дыдэр **Мгерщ**) кьызэралъхурэ илъэс 87-рэ ирокъу.

♦Тележурналист **Жэман Мадинэ** кьыщалъхуа махуэщ.

♦Дунейм бэнэкІэ хуитымкІэ и чемпион **Бажэ Заудин** и ныбжьыр илъэс 42-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэрытымкІэ, Налшык уэфІу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 33 - 34-рэ, жэщым градус 24 - 25-рэ щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар **ЖЬЭКІЭМЫХЬУ Маринэщ.**

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Бзаджэм уи кІэ иубыдмэ, пыупщІи блэкІ.

● КъБР-м и Парламентым

Хабзэ дахэ хъуащ

КъБР-м и Парламентым и гъатхэ лэжьэгъуэр щызэхуищІыжым, хабзэ дахэ зэрыхъуауэ, республикэм и щІыхь гуащІафэхэм ЩІыхь тхьІыхэр абы щрат. Апхуэдэу иджыблагъэ щІыхь 41-рэ яГъэгушхуащ.

- КЪЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭРЫМ и экономикэ, политикэ, щэнхабзэ, узыншагъэ, мэкъумэш Іэзхуэр езыгъэфІакІуэ щІыхь пажэхэр нобэ зэрыдгъэлъапІэм и мыхьэнэр инщ. Дэтхэнэри щІыналъэм зегъэужьыным я къару емыблэжу толажьэ. ЗэфІэкІ зэрапІэм къищІынэмыщІа, щэн хэмылъу, псори зэгъуэгъуэ зыщІыр я лэжьакІэр, яхэлъ щІыхуэгъэ зэрыщапхъэрщ. Ди Щіыхь тхьІым екъуІэныгъэшхуэ къахудэкІуэну, узыншагъэ яІэу адэкІи я Іуэхуфіхэм пащэну ди гуапэщ, - жиІащ КЪР-м и Парламентым и Унафэщ Егоровэ Татьянэ.

Мы гъэм КъБР-м и Парламентым и Щіыхь тхьІыльмкІэ ягъэгушхуаэм ящІыщІ республикэм и промышленность зэрыщІэ, лэжьыгъэм и ветеран, КъБР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Х, XII зэхуэсхэм я депутат Урыс Раисэ, егъэджэныгъэмрэ жылагъуэ Іуэхуэмрэ хэлэжьыхьа, КъБКъУ-м Физикэмрэ математикэмкІэ и институтым и ветеран зэгухьэныгъэм и унафэщІ Бжьыхьэлі Хьэчим, УФ-м Къэрал кІуэцІ Іуэхухэмкіэ и министерствэм и управленэу Налшык къалэм щыІэм и ветеран зэгухьэныгъэм и унафэщІ Демьяненкэ Эдуард, Кэнжэ къуажэм и ветеран зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ Жьэкіэмыхьу Борис, КъБР-м и Аруан, Лэскэн районхэм эздай сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэ Къалэбатэ Рустам, Бахъсэн районым и щыпІэ адміни-страцэм Іулъхьэм пэщІэтыныр зэрызэхьумэ Іэнатіэхэм ядэлэжьэныкІэ и управленэм и унафэщІ Тохъутэмыщ Мухьэмэд, «Строй-К» Іуэхущ Іапі эм и генеральнэ унафэщІ Къуэдзокъуэ Заур, «Гибрид-СК» зэгухьэныгъэм и генеральнэ унафэщІ Ашэбокъуэ Артур, Жэмтхьэлэ къуажэм и Сабий-нэхьыщІэ спорт школым алыдж-урым бэнэкІэмкІэ и тренер нэхъыбэ Гъэпсыльащ Замир, Прохладнэ къалэ дэт интернатым и гъэсакІуэ Романовэ Талинэ, КъБР-м и Къэрал Іуэхутхъэбзэхэр яхуэщІэныкІэ къалэн куэд зыгъэзащІэ и центрым и унафэщІ АфІэунэ Аслъан, «Кабардино-Балкарская правда» республикэ газетым и сурэттех Елькъан Артур.

БАГЪЭТЫР Луиз.

«Республикэ къэрал Іэухущ1ап1эхэм щылажьэхэм ират лэжьапщ1эм теухуауэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым зэхъуэк1ыныгъэхэр хэлъхьэным и Іэухук1э» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым хуэгъэзауэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым **унафэ ещ1**:

1. «Республикэ къэрал Іэухущ1ап1эхэм щылажьэхэм ират лэжьапщ1эм теухуауэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым зэхъуэк1ыныгъэхэр хэлъхьэным и Іэухук1э» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законыр къэщтэн.

2. А Законыр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм хуегъэхьын Іэ щ1идзын ик1и хэлъущ1ыу ищ1ын папщ1э.

3. Мы Унафэм къару егъуэт къыщащта махуэм щегъэжьауэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэщ1 ЕГОРОВЭ Татьянэ

Налшык къалэ
2017 гъэм накъыгъэм и 25-м
№702-П-П

«Республикэ къэрал Іэухущ1ап1эхэм щылажьэхэм ират лэжьапщ1эм теухуауэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым зэхъуэк1ыныгъэхэр хэлъхьэным и Іэухук1э

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Закон

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым къыщтащ 2017 гъэм накъыгъэм и 25-м

1 статья

«Республикэ къэрал Іэухущ1ап1эхэм щылажьэхэм ират лэжьапщ1эм теухуауэ» 2010 гъэм накъыгъэм и 19-м къащта Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Закон №35-РЗ-м мы къыкІэлъыкІуэ зэхъуэк1ыныгъэхэр хэлъхьэн:

1. Псалъащхьэр мы къыкІэлъыкІуэм хуэдэу зэхъуэк1ын:

«Лэжьак1уэ гуп щхьэхуэхэм ират лэжьапщ1эм теухуауэ».

2. Я1п статьяр мы къыкІэлъыкІуэм хуэдэу къхъын:

«1 статья. Мы Законым зэблигъэк1 Іуэхуэр

Мы Законым зэблегъэк1 республикэ къэрал Іэухущ1ап1эхэм я лэжьак1уэхэм лэжьапщ1э зэрырат системэхэр зэтегъэувэным пыщ1а зэхущытык1эхэр, апхуэдэ Іэухущ1ап1эхэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Фі1эк1ып1э зимыІэ медицинэ страховани эмк1э и щ1ыналъэ фондым, республикэ унитар предприятэхэм я унафэщ1хэм, абыхэм я къуэдзэхэм, бухгалтер нэхъыщ1хьэхэм ику ити ират мазэ лэжьапщ1эхэр, финансхэм я хэк1ып1э псоми я хьэк1эк1э къыззэригъэпэщхэр ик1и илъэс хуэрейм тещ1ыхьауэ къабжэр, ищхьэк1э къыщ1ыгъэльэгъуа организацэхэм я адрей лэжьак1уэхэм (унафэщ1ым, абыхэм я къуэдзэхэм, бухгалтер нэхъыщ1хьэхэм я лэжьапщ1эр хэмыту) ику ити ират мазэ лэжьапщ1эр нэхъыбэ дыдэу зыхуэдизымрэ ахэр зэрызэщ1ыкІымрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал органу я организацэхэм я къызэгъэпэщак1уэм и къалэнхэмрэ полномочиехэмрэ зыбгъэдэлъым еубзыхуу, абы и лъэныкъуэк1э Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм игъэува бжыгъэм фІэмыкІыу.

2 статья

Мы Законым къару егъуэт официальнэу къыщытрадзам щегъэжьауэ махуитф1 дэк1а нэужь.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ К1ІУЭК1ІУЭ Юрий

Налшык къалэ
2017 гъэм мэкъуауэгъуэм и 13-м
№20-РЗ

● Полицэ

Гулъытэ хэха хуащ1

КъБР-м щы1э МВД-м щек1уэк1ащ Іэнат1эм дэлажьэ Жылагъуэ советым и зэлуащ1э. Абы щызэхалъхьэжащ 2017 гъэм и я1п мазихым я лэжьыгъэм хърик1уахэр.

КъБР-м КъЭРАЛ к1ІуэцІ Іэхэухэмк1э и министр, полицэм и генерал-лейтенант **Ромашкин Игорь** зэІущІэр къыщызэІуихым жи1ащ полицэр жылагъуэм зэрыдзлажьэм адэк1и гулъытэ хэха зэрыхуащ1ынур

- Республикэ МВД-мрэ Жылагъуэ советымрэ зэщ1ыгъуу Іуэху кэуд зэф1ах. Къэпщтэмэ, гъэзгу-транспорт къэхъук1ащ1эхэр щымы1эным, гъэзгум щызэк1уэхэм зым адрейм пщ1э хуищ1ыным, хабзэр (ПДД) зг1ъэзэщ1эным, сабийхэмрэ ныбжьыщ1эхэмрэ я1дэлэжьэным, щ1ыхуэхэм я1ущ1ным, къытщ1эхъуэ щ1эблэмрэ лэжьак1уэщ1эхэмрэ псэкупсэ гъэсэныгъэ яхэлъхьэным нэгъуэщ1хэми зэгъусэу ди нэІэ ятедгъэтщ, - жи1ащ абы. - Къэпщтэмэ, фэ фы1этащ министерствэм иригъэк1уэк1э Іуэхугъуэ 60-м щ1игъум. Абы и лъэныкъуэк1э лъапІэщ фи жэрдэмхэмрэ гу зылъыдвгъатэхэмрэ.

Министрым зэІущІэм кърихьэлІахэм зауигъэзащ я1п игъэщ1ыпхъэ къалэнхэр зэф1эхъыным адэк1и жыджэру хэтыну, яжри1ащ министерствэм и унафэщ1хэм ахэр сыт и лъэныкъуэк1и зэрыдА1ыгъынур.

КъБР-м щы1э МВД-м дэлажьэ жылагъуэ советхэм 2017 гъэм и я1п мазихым зэф1ак1ам теухуауэ къэпсэлъащ республикэ МВД-м и деж щы1э Жылагъуэ советым и тхьэмадэ, Урысей Федерацэм щ1ыхь зи1э и артист **Балъкъыз Валерэ**. Къызэрыхигъащ1ащи, советым и гулыщ1эм къэрал к1ІуэцІ Іуэхухэмк1э органхэм я щ1ыгъуу лэжьыгъэ пыухык1а зэф1ихащ1 хабзэр уэим ямы-щ1ыным, хабзэхъумэхэр зи Іэщ1агъэ кууэу хэзащ1ыкІ Іэщ1агъэлІхэу зэрыщ1ытыр жылагъуэм гурагъэІуэным хуэгъэзауэ.

Балъкъыз Валерэ къытеувы1ащ жылагъуэ советыр хэту ирагъэк1уэк1э Іуэхуэм. Абыхэм я щ1ыщ1ущ урысейпсо социальнэ Іуэхуэхэр, щ1эпхъаджагъэм щызыхъумэ лэжьыгъэр, зэІущІэхэр, тутнакъэщхэм я щ1ытык1эр къэпщ1этыныр, нэгъуэщ1хэри.

Къызэрыгъэсахэр тепсэлъыхьащ1, Урысей МВД-м къызэрыгъэпэща «Дзыхь зрагъэз телефон»-мк1э къыдэрыхьа хъыбархэм.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

● Промышленность

Дунейпсо мардэ

Щыщхьэу1у мазэм ирихьэл1эу «Севкаврентген-Д» ООО-м къыщ1игъэк1ын щ1идзэнущ езым игъэхьэзырыжа электроникэ Іэмалхэр къыщ1ыгъэсэбэпа «штативхэр».

ИЛЪЭС блэк1ам мыбы рентген Іэмэпсымэу 110-рэ щызэпкъралъхьащ. Ахэр я1эрыхьащ, ди республикэм и сымаджэщхэм я мызакъуэу, Абхъазымрэ Таджикистанымрэ, Владивосток, Мурманск къалэхэм. Ди щ1ыналъэм щащ1 Іэмэпсымэхэм щ1эуп1эшхэу щ1ал1эм и щхьэусыгъуэхэм ящ1ыщ1 ахэр иджырей дунейпсо мардэхэм тету зэращ1ыр.

Заводым къыщ1егъэк1 хадэхэк1эр тынщу къызэрырахьэл1эж, жэм къызэраш Іэмэпсымэхэр. Гъущ1эжк1эхэм щ1елэжьу нэхъ иужьы1эк1э къызэ1уаха цехым щащ1хэр ди республикэм и ухуак1уэхэм къагъусэбэп. Псом ящхьэращи, мы Іуэхущ1ап1эм къарурэ зэф1эк1ыу и1э псори къигъэсэбэпу нобэ мэлажьэ.

«Ди заводым зиужьащ ик1и рентген Іэмэпсымэмк1э мы зэманым дэ зэхрэуэрэгъу дахуэхъуфынущ нэгъуэщ1 къэралыгъуэхэм я компание ехьэжьахэм», - жи1ащ «Севкаврентген-Д» ООО-м и инженер ик1и и технолог нэхъыщхьэ Колоев Батырбэч.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

● КъБР-м и прокуратурэм

Хъыбар нэпц1хэм я зэранк1э

Республикэм и прокурорым и къуэдзэ Махуэ Артур Іэ тридзащ зи Іуэхур КъБР-м щы1э МВД-м и Следственнэ управленэм зэхигъэк1а ц1ыхур зэрагъэкъуаншэм теухуа тхы1ы1ым. Ар жэуапым ирашал1э УФ-м и УК-м и 176-нэ статьям и я1п Іыхьэм къыщыгъэлъэгъуа щ1эпхъаджагъэ (хабзэншагъэк1э кредит къеты-хыныр) зэрилъжьамк1э.

ХАБЗЭХЪУМЭХЭМ сэтей къащ1ащ жэуап зэхэгъэщхьэхук1а зых «Интэк» обществэм и унафэщ1у лажьэк1эрэ, абы 2011 гъэм и мэкъуауэгъуэм «Росселхозбанк»-м и Къэбэрдей-Балъкъэр къудамэм езыр зи Іэтащхьэ Іуэхущ1ап1эм и финанс щытык1эм теухуа хъыбар нэпц1хэр зэрыІэригъэхьар. А тхылъ нэпц1хэмк1э кредити 2 къы1ихащ, псори зэхэту сом мелуани 110-рэ хъуэу, арщхьэк1э ахэр пшынэжьынык1э и пщ1э дитхьхьэжа къалэнхэр игъэззащ1акъым. Абы и зэранк1э банкым хэщ1ынытгъэу сом мелуани 176-рэ игъуэтащ, щхьэщ1ытык1ын хуейуэ имыта процентхэри хэту.

Зэрагъэкъуаншэ тхы1ым Іэ тradза иужьк1э уголовнэ Іуэхур Налшык къалэ судым хуагъэхьащ хэпльэн папщ1э.

КъБР-м и прокуратурэм и пресс-Іуэхущ1ап1э.

● Щ1эныгъэ

РАН-м и къудамэ пашэхэм хабжэ

Бахъсэн дэт нейтринэ обсерваториер къыззрызэ1уахрэ ильэс 50 зэрырикъум иращ1ыл1а конференц щек1уэк1ащ Бэрбэч Хьэт1ут1э и ц1эр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым.

ОБСЕРВАТОРИЕР Іуащхьэмахуэ лъапэ деж щ1ауэуауэ щ1ытащ. Къыхъгъэщ1ыпхъэщ абы и лъэжьак1уэхэм папщ1э Іуащхьэмахуэ щ1ынал1ъэм Нейтринэ къуажэр зэрыщ1ауэуар, инженер-техникэ инфраструктурэ объектхэр зэрыщ1а1этар.

БНО-р къызэрагъэпэща нэужь, абы я1п1у щ1рагъэк1уэк1а къэхутэныгъэхэм папщ1э къэралым саугъэтк1э гулъытэ къахуищ1а1у щ1ытащ.

Къызэрызэ1уахрэ ильэс щ1ы ныкъуэ зэрырикъум ирырагъэхьал1эщ, Урысей Федерацэм и щ1эныгъэ академиим физикэмк1э и къудамэм ядернэ физикэмк1э и1э секцэм, РАН-м ядернэ къэхутэныгъэхэмк1э и институтым, Лебедев П. Н. и ц1эр зезыхьэ физикэ институтым, Бэрбэч Хьэт1ут1э и ц1эр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым, КъБР-м и Правительствэр къыззрагъэпыкъук1эрэ къыззрагъэпэщ1ри, ирагъэк1уэк1ащ «Физика фундаментальных взаимодействий» фІэщыгъэр зи1э дунейпсо конференц.

Абы хэтащ КъБР-м и Правительствэм и лІык1уэхэр, КъБКъУ-м и ректорыр, абы и лэжьак1уэхэр, Бахъсэн нейтринэ обсерваторэм и Іэщ1агъэлІхэр, РАН-м ядернэ къэхутэныгъэхэмк1э и институтым и щ1эныгъэлІхэр, нэгъуэщ1 куэди.

Зэ1ущ1эр къызэ1уэхэм, КъБКъУ-м и ректор Альтуд Юрий зэрыжи1амк1э, обсерваторэр къызэрыунэху льандэрэ КъБКъУ-р абы жыджэру долажьэ, адэк1и Іуэху щхьэпэхэр зэф1ахьыу зэрызэдзгъэуэгурык1ыну щэч къызэрытримыхьэри къыхигъэщащ. Ар Іуэхущ1ап1эм и лэжьак1уэхэм ехъуэхъуащ адэк1и я Іуэхутэныгъэхэм хъер къаф1ыкІуэну, ехъуІэныгъэхэр я1эну.

РАН-м ядернэ къэхутэныгъэхэмк1э и институтым и унафэщ1 Кравчук Леонид къыщ1ыпсалъэм зэхуэсым къек1уэлІахэм я1гу къигъэ1ыжащ обсерваторэр къызэрыунэхуар, абы и лэжьыгъэр гъэзжьа зэрыхьуар, иджыпсту иригъэк1уэк1 Іуэхуэхэр зыхуэдэр.

- Студентми аспирантми 60-м нэс ди деж практикэ щ1ыпащ а зэманым къриубыдэу, нэхъыбэми я къэхутэныгъэ лажьыгъэхэр пхагъэк1ауэ ди деж щ1ылажьэ. Абы къыхэк1ІэІ, КъБКъУ-м и ректорыр тщ1ыгъуу, дэ иджыпсту яужь дитщ нейтринэ физикэмрэ нейтринэ астрофизикэмрэ зи лъабжьэ кафедрэ къызэдгъэпэщ1ну. И1Іанэ, ещанэ курсым нэсыху еджа нэужь, студентыр обсерваторэм папщ1э Іэщ1агъэл1 хъуным хуэбгъахьэзыр хъунущ. Дэ а унэтІыныгъэмк1э Іэщ1агъэлІ, щ1эныгъэлІ куэдым дахуэнькъуэщ.

Нейтринэ, хьэрш бзийхэр зыдж, екъулІныгъэфІ куэд зы1эрызыгъэхьа физик щ1эныгъэлІхэм я зэхуэсым доклад купщ1афІэ куэд щащ1ащ физикэм и элементарнэ частицэхэр къызэрахутэ щ1ыкІэхэм, абы епха ядернэ физикэмрэ космологиемрэ зтеухуауэ.

Зэхьыхьэр ихуа нэужь ахэр обсерваторэм еблагъэхэри я лэжьэк1эхэм к1эльыпІлъащ.

Махуэшхуэм иращ1ыл1а зэхьыхьэр щызэхуащ1ыжым КъБР-м и Правительствэм и Унафэщ1ым и къуэдзэ - егъэджэныгъэмк1э, щ1эныгъэмрэ щ1алэгъуалэм я Іуэхуэхэмк1э и министр Емуз Нинэ Бахъсэн нейтринэ обсерваторэм и лэжьак1уэхэр игъэльэпІащ зи унафэщ1 и министерствэм къыбгъэдэк1 щ1ыхь тхылъэхэмк1э.

ХЬЭРЭДУРЭ Аллэ.

● Егъэджэныгъэ

Пщэрылъхэмрэ къалэнхэмрэ

КъБКъУ-м и лэжьак1уэхэм я Іэзагъым щыхагъахъуэ институтым (ИПК и ПП) иджыблагъэ къыщызэ1уахащ «Кураторым и школ» курсхэр. Университетым и пресс-Іэнат1эм и лэжьак1уэ Солгаловэ Наталье хъыбар къызэрыдигъэщ1ам к1э, абыхэм къызэщ1аубыдэнущ лекцэ купщ1афІэхэмрэ семинар щхьэпэхэмрэ. Ахэр хуэунэт1ащ студент гупхэм я унэт1ак1уэхэм я психолого-педагогикэ зэхэщ1ык1ымрэ методикэ Іэзагъымрэ хэгъэхьуэным.

ИПК и ПП-м педагогикэмрэ андрагогикэмк1э и кафедрэм и унафэщ1, КъБР-м щ1ыхь зи1э и егъэджак1уэ **Золотарёвэ Иринэ** зэрыжи1амк1э, нэхъыбэу зыдзэжьынур езанэ курсхэм я кураторэращ. Сыхьэт 38-рэ хъу программэр Іыхьит1у зэщхьэщыхащ: теориерэ практикэу.

- Кураторхэм ядедгъэк1ыну лэжьыгъэхэр абыхэм сэбэп яхуэхъунущ езанэ курсым щ1эт1ысхьа ныбжьыщ1эхэр университет гъашІэм нэхъ тынщу есныжьк1э, абы хэлъ щхьэхуэныгъэхэм щыгъуазэ щ1ымыкІэ, - пищащ Золотарёвэм. - Дэтхэнэ унэт1ак1уэми к1ыхьих хъунущ езым нэхъыфІу к1ыльытэ Іуэху зехьэк1эр, и нэІэм щ1эт ныбжьыщ1эхэм яхэлъ жыджэрагъымрэ зэхэщ1ык1ымрэ ельытауэ.

Курсхэр щаублэм абы кърихьэлІахэм фІэхъус псалъэк1э захуиґъэзащ КъБКъУ-м гъэсэныгъэ лэжьыгъэмрэ социальнэ Іуэхуэхэмк1э и проректор **Къумыкъу Іэуес**. Абы и къэпсэльэныгъэм къыхиґъэщащ кураторым и лэжьыгъэм дяпэк1э гулъытэ хэха зэрыхуащ1ынур, абыхэм я зэфІэк1ым хагъэхъуэнымк1э иджырей курсхэм мыхьэнэшхуэ зэралэр.

Езанэ курсым щ1эт1ысхьэну студентхэм я пашэу щытыну егъэджак1уэхэм псалъэ гуапэк1э захуиґъэзащ ИПК и ПП-м и унафэщ1 **Анаев Марати**. Абы кураторхэр къыхуриґъзащ я пщэрылъ къалэнхэм набдзэгубзаплъэу хущытыну, упщ1э гуэр я1э хъумэ, институтым и Іэщ1агъэлІхэм ечэнджэщыну.

Еджэныгъэхэр зэфІэк1а нэужь, абы хэтахэм иратынущ гупхэм уаэзрыдзлажьэ хъуну методикэ чэнджэщхэр зэрыт тхылъхэр. Апхуэдэуи кураторхэм иратынущ апхуэдэ курсхэр къыззрауам щыхьэт техьэу сертификатхэр.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

460

Кушмэзыкъуей къуажэм щыщ уэзщ1ак1уэхэм Къэбэрдей псом пщ1э къыщыхуащ1ырт.
Сэмэгумк1э къыщыщ1эдзауэ: **Цагъуэ Нурий, Куржы Гъузер, Щ1ощ1эжьк1ыІу Алий сымэ**. *1927 гъэ*

Ахъшэ Іэрылъхьэк1и Іэрымылъхьэк1и

● Щ1э

Урысейм и Хъумап1э банкым и Къэбэрдей-Балъкъэр къудамэм и Іэщ1агъэлІ Улбашев Расул журналистхэм яжри1ащ псэуп1э-коммунальнэ хозяйствэм (ЖКХ-м) ц1ыхухэм яхуигъэзащ1э Іуэхутхьэбзэхэм я пщ1эр (я уасэр) тынымк1э Іэмалыщ1эхэр къызэрыхалъхьар.

А ІУЭХУР банкым и къудамэ псоми иджы нэхъ тынщу щызэфІагъэк1ыфынущ. Къыхэгъэщ1ипхъэщ мы зэманым ди республикэм и жылагъуэ псоми зи гугъу тщ1ы Іуэхутхьэбзэхэм я пщ1эр ахъшэ Іэрылъхьэуи Іэрымылъхьэуи щ1ат зэрыщ1ыжьыр.

Хъумап1э банкым и ОнЛайн системэм ипк1э итк1э къагупсыса ефІэк1ынигъэ нэхъыщхьэхэм ящ1ыщ1 дунейм и сыт хуэдэ щ1ыпІэ укъыщ1ымыхутами, жэщуи махуэуи, Интернетым пыщ1а компьютерымк1э Іуэхутхьэбзэхэм я пщ1эр ахъшэ Іэрылъхьэуи Іэрымылъхьэуи щ1ат зэрыщ1ыжьыр.

Хъумап1э банкым и ОнЛайн системэм ипк1э итк1э къагупсыса ефІэк1ынигъэ нэхъыщхьэхэм ящ1ыщ1 дунейм и сыт хуэдэ щ1ыпІэ укъыщ1ымыхутами, жэщуи махуэуи, Интернетым пыщ1а компьютерымк1э Іуэхутхьэбзэхэм я пщ1эр ахъшэ Іэрылъхьэуи Іэрымылъхьэуи щ1ат зэрыщ1ыжьыр.

- Иджырей смартфонхэр, IOS, Android системэхэр зи лъабжьэхэр, зи1эхэм папщ1э ди банкым къыщагупсысащ нэгъуэщ1 зы Іэмал тепъыдж: стационар компьютерэмк1э фІэк1а зэфІэбгъэк1 мыхъуу щыта Іуэхутхьэбзэхэр иджы жып телефонхэмк1и пхузщ1эгъэхьэнуц. «Автоплатёж ЖКХ» Іуэхутхьэбзэхэри зэрыпхагъэк1 щ1ыкІэр электроникэм хуагъэк1ащ. Иджы ахэр зыхуагъэльагъэхэм (псалъэм папщ1э, уасэу я1пшынын хуейр зыхуэдизыр) къахуэнэжыр абыкІэ зэрыарэзым тенхуауэ я хъыбарегъэщ1э к1эщ1 цыкІур (СМС-р) я телефонхэмк1э ирагъэхьыжынырщ, - къыхигъэщащ Ульбашев Расул, журналистхэм я упщ1эхэм жэуап щариты1жьым.

ЖКХ-м игъэзащ1э Іуэхутхьэбзэхэм я уасэхэр зэрат я1пэрей «Іэмалыжьри» зэрыщ1ытауэ къагъэнэжащ - щхьэгъубжэ цыкІум Іухьэхэми хуэзэ ахъшэр къыІахынущ. Апхуэдэ ек1уэлІап1эхэр республикэм и Іуэхущ1ап1э 51-м щолажьэ.

Къэпсальэм къыхигъэбелджылы-к1ащ коммунальнэ Іуэхутхьэбзэхэм я пщ1эр тынымк1э цыхуэхэр зыІуэу щыта лъэпощхьэпохэм хуэдэ гуэри иджы зэрыщ1ымыІэжынур. Уеблэмэ, ахъшэ зэрырат Іэмалыщ1эхэм, цыхуэм и зэманымрэ и къарумрэ къыдзэыгъаху хэмэ, заублэу зэпытурэ ек1уэк1ынущ, Къагупсыса штрих-кодыщ1эри апхуэдэхэм ящ1ыщ1 зыщ.

Къыхэгъэщ1ипхъэщ ди республикэм и цІыхуэхэр уасэхэр ахъшэ Іэрымылъхьэк1э ятыным к1Іуэ пэтми нэхъ зэрыдихьэхри. Дызэрыт зэманыр къэтщтэнщи, Хъумап1э банкым (Сбербанк) и Къэбэрдей-Балъкъэр къудамэм къегъэщ1ыпІа цІыхуэхэм я процент 73-м нэблагъэм Іуэхутхьэбзэхэр апхуэдэ щ1ык1эк1щ зэрыщ1ыхуащ1эр.

Фигу къэдгъэк1ыжынщи, Хъумап1э банкыр Урысейм и банк нэхъ ин дыдэщ. Абы хуэзэ УФ-м мы І1энат1эм щек1уэк1 лэжьыгъэ псоми я Іыхьэ щанэр. Банкым и Іуэхутхьэбзэхэр мы зэманым цІыху мелуани 135-м ятхьэІэс. Абыхэм хохьэ дунейм и хуэдэ 22-м щ1и1э и къудамэхэм къызэщ1ауфыдэ цІыху мелуаным щ1игъури.

Зэрынэрыльагъущ, банкым и лэжьак1уэхэр зэпымыууэ яужь итщ цІыху нэхъыбэ къызэрыдахьэхыным, Іуэхутхьэбзэу хуагъэзащ1эхэри зэрырагъэфІэк1уэным.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

● «Адыгэ псалъэм» и гъэсэнхэр

Журналист ІэщІагъэм зыщагъэгъуазэ

Хабзэ хъуауэ, «Адыгэ псалъэ» газетым илъэс къэс щолажьэ КъБКъУ-м Филологиемкіэ, СМИ-мкіэ и институтым адыгэбзэмрэ литературэмкіэ и къудамэм и студент гуп. Редакцэм практикэ къэкІуа гупым журналист ІэщІагъэм хэлъ щхьэхуэныгъэхэм зыщагъэгъуазэ.

МЫГЪЭРЕЙ гъэмахуэ практикэм газетым къытхуэкІуаущ институтым и специалитетым, бакалавриатым, магистратурэм я студент 40-м щІигъу. Студентхэр тхэным зэрыдихьэхьи къыхэкІыу, журналистикэм и щэхуэхм ди деж щІигъуазэ зыщыхуащІ, цІыхуэхм яхуозэ, зэІущІэхэм макІуэри я тхыгъэхэр редакцэм къраХьэлІэж.

Я къалэмым и зэфІэкІхэр ягъэунэхун и пэкІэ, студентхэм яхуэзащ «Адыгэ псалъэм» и редактор нэхъыщхьэ ХьэфІыцІэ Мухьэмэдрэ абы и къуэдзэхэмрэ. Абыхэм ныбжьыщІэхэм псалъэмакъ щхьэпэ драгъэкІуэкІащ. Апхуэдэу ахэр кІэльпльащ газетым зэращІ щыкІэм, корректорэм я Іуэху зехьэкІэм, редакцэм лэжьыгъэр зэрыщыэзтегъуэвам. Нобэ ди газетым и 3-4-нэ напэкІуэцІхэм тыдодзэ практикантхэм я тхыгъэхэр щыщхэр.

Мы къыдэкІыгъуэм зи тхыгъэ темыхуа ныбжьыщІэхэм я лэжьыгъэхэр газетым дяпэкІи тетынущ «Адыгэ псалъэм» и гъэсэнхэр» рубрикэм щІэту.

ЖЫЛАСЭ Маритэ,
«Адыгэ псалъэ» газетым егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ и къудамэм и унафэщІ.

ЕгъэджакІуэ щэджащэ

Сабийм и къэкІуэнур куэдкІэ елъытащ егъэджакІуэм. Хамэ сабийр уи Іэмыщ1э илъынкІыр, щІэныгъэ еБгъэгъуэтыныр тынШкъым, арщхьэкІэ ар яхуэзэфІокІ а ІэщІагъэм къыхуалъхуа, ар зи гумрэ зи псэмрэ хэлъ егъэджакІуэ нэсхэм. Апхуэдэ егъэджакІуэ щэджащэхэм ящыщщ зи ныбжьыр иджыблагъэ 81-рэ ирикъуа ХъунэІ Мухьэдин Хьэмэд и къуэр.

ХЪУПЭР 1936 гъэм Тэрч районым хыхьэ Ислъэмей къуажэм къыщалъхуащ. 1944 гъэм къуажэ курыт еджапІэм щІэтІысхьэри ехьулІэныгъэфІхэр иІэу 1955 гъэм къуихащ. А гъэ дыдэм ныбжьыщІэр колхозым щылэжьэну макІуэ. ИльэситІ дэкІа иужь МухьэдинщІотІысхьэ КъБКъУ-м и филологие факультетым адыгэбзэмрэ литературэмкІэ и къудамэм. 1962 гъэм университетыр къеух егъэджакІуэу. Мэртэзей къуажэм дэт курыт школым егъэджакІуэу мэуб а илъэс дыдэм, и псэм пищ адыгэбзэр щІэблэм яІурилъхьэн мурад иІэу. А школым МухьэдинщІылэжьащ илъэсихкІэ егъэджакІуэу, илъэситІкІэ унафэщІым и къуэдзэу. 1972 гъэм Астэмрей школым и унафэщІу ягъэкІуэ. А школым къраШри 1974 гъэм Пенькозавод къуажэм дэт школым и унафэщІу ягъэув. Абы щылэжьащ 1992 гъэ пщІондэ. А гъэм Тэрч къалэ дэт ещанэ курыт еджапІэм и унафэщІу ягъэуври, мэлажьэ 2001 гъэ пщІондэ, пенсэм кІуэху. ИужькІэ Тэрч районым и унафэщІхэр къопльэІури аргуэру егъэджакІуэу мэлажьэ 2010 гъэм нэсыху. Мухьэдин лэжьащ илъэс 52-кІэ, абыхэм ящыщу 28-р школым и унафэщІу.

Мухьэдин сыт щыгъуи иужь итащ и ІэщІагъэм зэрызригъэужьыним, и щІэныгъэм зэрызыгъэхъуэным, ар щІэблэм щІэщыгъуэу зэрабгъэдэлъхьэным. ЕгъэджакІуэ Іэзэм и зэфІэкІхэм я щыхьэт наІуэу, Мухьэдин къыхуагъэфащащ Урысей Федерацэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм, Тэрч щІыналъэм я щІыхь тхыльхэр, саугъэтхэр.

Мухьэдин пенсэм тІысыжами, нобэр къыздэсым льэпкъ Іуэху лэжьыгъэм пэрытщ - ар Джылахъстэней Адыгэ Хасэм и тхьэмадэм и къуэдзэу мэлажьэ.

Ушыщагъэ быдэ, гукъыдэж мыкІуэщІ иІэу иджыри илъэс бжыгъэ куэдкІэ хэкум, ди адыгэ льэпкъым яхуэлажьэну си гуапэщ!

ХЪУПЭ Марьяна.

● Тхьилъэщ1э

«Псэм и лэрыпс»

Котляровхэ Викторрэ Мариерэ я тхьилъ тедзапІэм иджыблагъэ къыщыдэкІащ Зеикъуэ щыщ Щоджэн Риммэ «Псэм и лэрыпс» зыфІищащ и тхьилъэщІэр.

- ЗИ НЫБЖЬЫР илъэс 60-м щІигъуа, быниплІ, абыхэм къатехьуКІыжауэ щІыкІу 12 зиІэ нанэ Іуамахуэм унагъуэ Іуэхумрэ быным яхуищІ гулъытэмрэ закъыдегъахуэри матхэ. Риммэ и Іэдакъэщ1кІхэм гъащІэм къыхихьа теплъэгъуэхэращ я лъабжьэр. Мы гъэм ди тхьилъ тедзапІэм Риммэ и тхьилъитІ адыгэбзэкІэ къыщыдэкІащ: «Розэм тедия нэпс», «Сыхуиту зы сыхьэт уи гъащІэм сыхэгъэт». ГъащІэ зыльэгъуа унэгуащІэм и Іэдакъэщ1кІэр зауэ ныжь зэкІам хьэпъэр, гъаблэр, мэхъумэщ Іэнатіэр зэрыкъэралу щІызэфІагъэувэжа лъэхъэнэр щІыху щхьэхуэхэм я гъащІэм къызэрытещыжьым хуэгъэпсащ. Риммэ и рассказхэмрэ новеллэхэмрэ къыщыгъэльэгъужьа лІыхъужьхэр лэжьакІуэщхуэщ. Иджыблагъэ дунейм къытехьа усэ тхьилъым и тхыгъэхэр гъащІэм, лъагъуныгъэм, щІыху зэхущытыкІэм теухуащ. Риммэ и усэхэм лейуэ утепсэлъыхьын хуейкъым, уеджэу зыихэпщІэну аращ. ГъащІэр зыщІыху бзылъхъугъэм и усэхэр рифмэншэщ, ауэ ритмикэ зэкІуэ зэраІэм ахэр еджэгъуафІэ ящІ, - жеІэ Котляров Виктор.

Иужьрей тхьилъым ит сурэтхэр, адрей тІуми хуэдэу, Риммэ ипхъу Щоджэн - Унэж Залинэщ зыщІар.

ГЪУКІАКЪУЭ Мадинэ.

● Профессор Тімымыжь Хьэмыщэ и псалъэ

Къалэнхэм дапэлъэщынущ

Курыт еджапІэр къызэзыпэкІа, гъэзэджэм, литературэм, журналистикэм гу хуэзыщІа, абыхэмкІэ ІэщІагъэ зэзыгъэгъэтыну, зи къэухым зезыгъэужьыну мурад зыщІа ныбжьыщІэхэм я хъуэпсапІэр зрагъэхъулІэну Іэмал гъэзэджэ щыІэщ: куэд щІакъым Бэрбэч ХьэтІутІэ и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым кафедрэщІэ къызэрыщыізэІуахрэ. Абы и унэтІыныгъэр зыхуэдэм тедгъэпсэлъыхьыну дэ зыхуэдэгъэзащ а кафедрэм и унафэщІ, филологие щІэныгъэхэм я доктор, профессор ТІымыжь Хьэмыщэ.

- Хьэмыщэ, университетым къыщызэІуаха кафедрэщІэм сыт хуэдэ ІэщІагъэхэм щыхурагъэджэну? И къалэнхэри сыт?

- Ар Кавказ Ищхъэрэм и лъэпкъхэм я литературэмкІэ кафедрэщ. Кавказ Ищхъэрэм ит къэрал университетхэм, институтхэм, нэгъуэщІ еджапІэхэм ящыщу мыращ а щыналъэхуэм ис лъэпкъхэм я литературэр щрагъэджу япэу щыхуэежьар. И унэтІыныгъэкІи зыхуэгъэпса ІуэхугъуэхэмкІи щІэщ, гъэщІэгъэнщ. Кафедрэм зыщыхурагъэджэр къэбэрдей-шэрджэс литературэ, адыгей литературэ, кІэрэшей-балъкъэр литературэ жьхуэтІэхэм я закъуэкъым, ди студентхэм щхьэхуэу идогъэдж ди ГъунэгъУ лъэпкъхэм я литературэри. Къапщтэмэ, мыр тІуэу бгъэш хъунущ. Япэр кавказыбзэкІэ дызэджэ бзэ зэрыбыным хыхьэхэм я художественнэ къуелиГъэхэрщ. Абы къыдэкІуэу студентхэр щыгъуазэ худощІ икІи куууэ зэредгъэщІэным иужь дитщ тырку6зэр зыІурылъ лъэпкъхэм ящыщу Кавказ Ищхъэрэм шыпсэу балъкъэрхэм, къэрэшейхэм, нэгъуейхэм, къумыкъухэм я литературэхэр.

- Ди гъунэгъу республикэхэм щыпсэу лъэпкъхэм я литературэр егъэдэжьын папщІэ, а щІыналъэхэм я еджагъэшхуэхэм уапыщІауэ щытын хуейкъэ?

- Іэмал имыІэу. Кафедрэр къызэрыцнэхурэ дэ абыхэм дапыщІащ, дадолажьэ. Адыгей, Къэрэшэй-Шэрджэс, Шэшэн, Дагъыстэн хэгъэгухэм я щІэныгъэлІхэм, егъэджакІуэхэм дэрэ ди зэхуаку хуабагъ дэлъу, пщІэ зэхуэщІу дыхэхущытщ. Пшэ хуэмыдэу ди лэжьэгъухэм гуапэ ящохъу псори зыщІэхъуэпс кафедрэр къызэрыздгъэпэщыфам. Абыкіэ фІыщІэр нэхъыбэу зыбгъэдэлъыр университетым и унафэщІхэрщ, мы унэтІыныгъэм щІэупщІэ зэрИэнур пасэу къызыгурыІуахэрщ. ЩІэныгъэм пыщІа сыт хуэдэ Іуэхугъуэри, абы и унэтІыныгъэ лэжьыгъэри дэ къызэрызэдгъэпэщри зэредгъэкІуэкІри зэгъэпщэныгъэ, зэлъытыныгъэ Іэмалхэм тетущ. Иджы, псалъэм папщІэ, къэбэрдей, шэрджэс, хэкэс литературэхэр, адыгэ литературэшхуэр зэрыщыту къапщтэмэ, нобэ и зыужьыкІэр, дяпэкІэ зэрыкІуэну ГъэгъУр къэтлъагъун папщІэ, Іэмал имыІэу едгъэпщэн хуей мэхъу ди гъунэгъуу къыздэпсэу, Кавказ Ищхъэрэм ис адрей лъэпкъхэм я щэнхабзэм, я литературэм. Сыт хуэдэ щІэныгъэ лэжьыгъэри, ар диссертацэу, статьяуэ щрырет, нэгъуэщІ къэхутэныгъэ лІэужьыгъуэуи ирехъуи, псоми я лъабжьэу дыбжьар зэпэлъытыныгъэрщ.

- Хьэмыщэ, дызэрыщыгъуазэмкІэ, кафедрэм нэгъуэщІ унэтІыныгъэхэми зрепщыт ...

- Пэжщ, ди кафедрэм нэгъуэщІ лэжьыгъэ щхьэпи ирегъэкІуэкІ: адыгэ щэнхабзэмкІэ, балъкъэр щэнхабзэмкІэ центритІ абы къепхауэ мэлажьэ. Абыхэм щекІуэкІ лэжьыгъэ псоми нэхъ къыхэдгъащхьэкІыу, гупытэ лей зыхуэтщІ Іуэхугъуэу диІэр ныбжьыщІэхэм я гъэсэныгъэрщ, щэнхабзэ и лъэныкъуэкІэ я къэухьыр нэхъ ин, нэхъ куу тщІыныр. Художественнэ дуней лъагъукІэ зэхуэмыдэхэр зыхедгъэщІэн, гъуаджэм нэхъыфІу, нэхъ щхьэпэу хэлъхэр едгъэщІэн, лъэпкъым къыдекІуэкІ лъапІэныгъэ нэхъыщхьэхэр къагурыдгъэІуэн, абыхэм дедгъэхьэхын папщІэщ дэ а псор щІэздлэжьыр. Дызытепсэлъыхь центритІыр абыкІэ хуабжьу ди дэІэпыкъуэгъущ.

Адыгэ центрым и унафэщІыр Езауэ Мадинэщ, балъкъэр центрым и нэхъыжьыр Тюбеевэ Светланэщ. ТІури зи ІэщІагъэр фІыуэ зылъагъу лэжьакІуэ нэгъэсэхэщ.

- Мазэ зытІу ипэкІэ кафедрэм зиубгъуащ, фи пщэ къыдэхуэ къалэнри нэхъыбэ хъуащ.

- Иджыри къэс димыІауэ, дызыщыгуфІыкІыу Іуэху щхьэпэ кафедрэм и лэжьыгъэм къыхэхъуащ. ЗэрыжьытІащи, КъБКъУ-м и ЩІэныгъэ советым и унафэкІэ мэлыжьыхьым и 24-м къыдигъэзэхьэжащ, режиссурэмкІэ, киномкІэ, телевиденэмкІэ кафедрэр, ди хэкум и мызакъуэу, хамэ къэрал куэдым щыщІэрыІуэ режиссёр телъыджэ Сокуров Александр и мастерскойр зыхэтыр. Абыи, шэч хэмылъу, ди лэжьыгъэм нэхъри зригъэубгъунущ. Мыр зи жэрдэмхэр Іуэхум тэмэму егупсысауэ къыдолъытэ, сыт щхьэкІэ жьпІэмэ журналистикэ ІэщІагъэм нобэ щІэупщІэщхьэхуэ иІэщ, сэри а Іэнатіэм илъэс куэдкІэ сыщылэжьащ, абы и щэху куэд студентхэм едгъэщІэфынущ.

Дэ дызыхущІэкъуэ Іуэхугъуэхэм ящыщщ ди ныбжьыщІэхэм гъэсэныгъэ дахэ яІэу къэгъэхуныр, нобэрей гъуазджэм и лъапІэныгъэхэр егъэщІэныр. Университетым дэ езым ди студие диІэжу дыкъоГъуэгурыкІуэ. Студентхэм я лэжьыгъэхэри ди сайтым идолъхьэ, нэгъуэщІ ІэщІагъэм хуедджэхэр абыхэм идогъэпТь, тыдогъэпсэлъыхьыжьк. Зэрыгурыуэгъуэщи, кафедрэм нэхъ зиубгъуху, ди къалэнхэм къахохъуэ. Дызэлэжьу щытар адыгэ, балъкъэр, апхуэдэу Кавказ Ищхъэрэм и лъэпкъхэм я литературэхэр арауэ щытамэ, иджы унэтІыныгъэщІэу, зэрыжьтІащи, абыхэм журналистикэри къахьыхащ. А ІэщІагъэм хуеджэ студентхэм я щІэныгъэм хагъэхъуэн папщІэ, Урысей Федерацэм и къалэш-хуэхэм журналистикэм теухуауэ щыІэ центрхэм щызэхалъхьа программэ нэхъыфІхэм хуэдэкІэ едгъэджэну зэгурыІуэныгъэ ятщІыпІащ. Бытырбыху къикІа егъэджакІуэхэр къыддолажьэ. Мыри къыхэгъэщыпхъэщ. Ди студентхэм щІэныгъэ ябгъэдэзылъхьэжьащ, зыгъасэхэм яхэтщ ди республикэм щыщ егъэджакІуэфІхэу, я ІэщІагъэм фІыуэ хащІыкІыу, куэд щІауэ ирилажьэу щІыху зыбжанэ.

- Щэч хэмылъу, кафедрэщІэм и лэжьакІуэхэм фи пщэ къыдэкІынышхуэ дэлъщ икІи ар зэргъэхъулІэн папщІэ, фи щІэныгъи зэчии фызэремыблэжьынур ди фІэщ мэхъу, Хьэмыщэ.

- Ди гугъэщ зыхуэдгъэувыжа къалэнхэм дапэлъэщыну, дяпэкІи лэжьыгъэм зедгъэубгъуну, ди льэпкъ и плъыфэхэри дымыгъэкІуэду, дунейпсо щІыхубэм хигъэфІыкІа льапІэныгъэ нэхъыщхьэхэр зыхащІэу ди студентхэр дгъэсэну, едгъэджэну.

Епсэлъар
ЖЫГУЭ Иннэщ.

ТХЬЭЛЫДЖОКЪУЭ Сюзаннэ:

Пшынэбзэр си псэмрэ си гумрэ я хъуахуэщ

Адыгэм макъамэм, пшыналъэм гулъытэ ин хуищІу щытащ дапщэщи. Ар зэрихъумэн, зэрызригъэужьын Іуэхуи зэрихуэрт. ЛІэщІыгъуэ куэд хъуауэ ди льэпкъым къыдэгъуэгурыкІуэ бжьамиймрэ шыкІэпшынэмрэ иужьрей илъэсищэм ябгъурыуващ пшынэри. Пшынэ еуэным зыхуегъэсэныр зи мурад ди ныбжьыщІэхэм ящыщщ нобэ ди псэльэгъур. Ар Кавказ Ищхъэрэм ГъуазджэхэмкІэ и къэрал институтым и ещанэ курсым щеджэ Тхьэлыджокъуэ Сюзаннэщ.

- Сюзаннэ, узыхуеджэ ІэщІагъэм, ар къыхэпхын хуей щІэхъуам укъытхутепсэлъыфы-хьыну? Пшынэ еуэныр ІэщІагъэ гугъу?

- Сыдзэрысабийрэ адыгэ къафэм, пшыналъэм сыдахьэхырт. КъэфакІуэ гупым сыхэтти, пшынэри фІэфІщ жаІэри, Налшык дэт музыкэ еджапІэ №2-м сыщІагъэтІысхьащ. Си насыпым кърихьэкІри, еджэкІуэу сызыпэщІэхуар Кхъуэжь Мадинэщ. ІэщІагъэ зэрысхэуэуари зи фІыщІэр аращ. Пшынэр си гъащІэм гуэх имыІэу зэрыщытыр зыхьзыгъэщІащ.

Пшынэ еуэкІэ зебгъэсэнри гугъурэ тыншрэ жысІэфынукъым, сыт щхьэкІэ жьпІэмэ сэ кхъэзэгугъуэкІакъым, ар зи фІыщІэр апэ махуэм щыщІэдзауэ нобэр къыздэсым гугъу къыздехь си егъэджакІуэ, ущикІуэ Мадинэщ. Къыхэзгъэщыну сыхуейщ ди республикэмэ, Осетие Ищхъэрэ - Аланиеми Мадинэ и ІэщІагъэм хуэфащэн пщІэ иджыблагъэ къыззэрыщыхуащІар. И махуэшхуэм ирихьэлІэу абы къыхуагъэфащащ а республикэхэм гъуазджэмкІэ щыхьэ зиІэ я лэжьакІуэ цІэ лъапІэр.

- Лъэпкъ гъуазджэм сыт хуэдэ къалэн пшынэм щигъэзащІэу къэплъытэрэ?

- ЗэрытщІэщи, лъэпкъ къэс езым и гъуазджэ, щэнхабзэ иІэжщ, и купщІэ, и гурыщІ, и гукъеуэ къэрыриуатэр. Ди адыгэ гъуазджэм и зы къудамэщ пшыналъэри. Пшынэ еуэныр къыщыхьэсхари арауэ къыщыэкІынщ, гум щыщІэр, псэм фІэфІыр нэхъ гупсэхуэ къэрыриоІуэтэф.

- Сэ зэрысщІэмкІэ, уи пшынэ еуэкІэр куэдым ягу ирохь, Сюзаннэ. Сыт хуэдэ зэхъэзэхуэхэм хуэхта? Сыт хуэдэ увыпІэхэр къыщыпхьа?

- Къыхэсха ІэщІагъэм и фІыгъэкІэ куэдрэ утыку сохьэ. Ди республикэм къыщыпэмыщІауэ, Кавказ Ищхъэрэм хыхьэ щІыналъэхэми концерт щыдот. Абы пэмыщІ зэхъэзэхуэ, зэпеуэкІэ утыку дохьэ, Іэмал зэриІэкІэ Іэнэщ1уи дыкъэкІуэжьыркъым.

Тэн Іус Ростов къалэм 2016 гъэм щекІуэкІа «Аккордеон плюс» Еханэ дунейпсо зэпеуэми Дагъыстэн республикэм щекІуэкІа Ебланэ дунейпсо зэпеуэми япэ увыпІэхэр къыщыхсыащ. Астрахань къалэм щекІуэкІа «Голоса Золотой степи» дунейпсо зэпеуэм ещанэ увыпІэр къыщыхсхуагъэфэщащ. Казань къалэм иджыблагъэ къыщыззэрагъэпэща «Кубок Поволжья» дунейпсо зэпеуэм ящанэ увыпІэр къыщыхсхуагъэфэщащ. Сэри си ГъэгъУр къэтлъагъун папщІэ, Кавказ Ищхъэрэм ис лъэпкъхэм я литературэм щрагъэджу япэу щыхуэежьар. И унэтІыныгъэкІи зыхуэгъэпса ІуэхугъуэхэмкІи щІэщ, гъэщІэгъэнщ. Кафедрэм зыщыхурагъэджэр къэбэрдей-шэрджэс литературэ, адыгей литературэ, кІэрэшей-балъкъэр литературэ жьхуэтІэхэм я закъуэкъым, ди студентхэм щхьэхуэу идогъэдж ди ГъунэгъУ лъэпкъхэм я литературэри. Къапщтэмэ, мыр тІуэу бгъэш хъунущ. Япэр кавказыбзэкІэ дызэджэ бзэ зэрыбыным хыхьэхэм я художественнэ къуелиГъэхэрщ. Абы къыдэкІуэу студентхэр щыгъуазэ худощІ икІи куууэ зэредгъэщІэным иужь ditщ тырку6зэр зыІурылъ лъэпкъхэм ящыщу Кавказ Ищхъэрэм шыпсэу балъкъэрхэм, къэрэшейхэм, нэгъуейхэм, къумыкъухэм я литературэхэр.

- Ди гъунэгъу республикэхэм щыпсэу лъэпкъхэм я литературэр егъэдэжьын папщІэ, а щІыналъэхэм я еджагъэшхуэхэм уапыщІауэ щытын хуейкъэ?

- Іэмал имыІэу. Кафедрэр къызэрыцнэхурэ дэ абыхэм дапыщІащ, дадолажьэ. Адыгей, Къэрэшэй-Шэрджэс, Шэшэн, Дагъыстэн хэгъэгухэм я щІэныгъэлІхэм, егъэджакІуэхэм дэрэ ди зэхуаку хуабагъ дэлъу, пщІэ зэхуэщІу дыхэхущытщ. Пшэ хуэмыдэу ди лэжьэгъухэм гуапэ ящохъу псори зыщІэхъуэпс кафедрэр къызэрыздгъэпэщыфам. Абыкіэ фІыщІэр нэхъыбэу зыбгъэдэлъыр университетым и унафэщІхэрщ, мы унэтІыныгъэм щІэупщІэ зэрИэнур пасэу къызыгурыІуахэрщ. ЩІэныгъэм пыщІа сыт хуэдэ Іуэхугъуэри, абы и унэтІыныгъэ лэжьыгъэри дэ къызэрызэдгъэпэщри зэредгъэкІуэкІри зэгъэпщэныгъэ, зэлъытыныгъэ Іэмалхэм тетущ. Иджы, псалъэм папщІэ, къэбэрдей, шэрджэс, хэкэс литературэхэр, адыгэ литературэшхуэр зэрыщыту къапщтэмэ, нобэ и зыужьыкІэр, дяпэкІэ зэрыкІуэну ГъэгъУр къэтлъагъун папщІэ, Іэмал имыІэу едгъэпщэн хуей мэхъу ди гъунэгъуу къыздэпсэу, Кавказ Ищхъэрэм ис адрей лъэпкъхэм я щэнхабзэм, я литературэм. Сыт хуэдэ щІэныгъэ лэжьыгъэри, ар диссертацэу, статьяуэ щрырет, нэгъуэщІ къэхутэныгъэ лІэужьыгъуэуи ирехъуи, псоми я лъабжьэу дыбжьар зэпэлъытыныгъэрщ.

- Хьэмыщэ, дызэрыщыгъуазэмкІэ, кафедрэм нэгъуэщІ унэтІыныгъэхэми зрепщыт ...

- Пэжщ, ди кафедрэм нэгъуэщІ лэжьыгъэ щхьэпи ирегъэкІуэкІ: адыгэ щэнхабзэмкІэ, балъкъэр щэнхабзэмкІэ центритІ абы къепхауэ мэлажьэ. Абыхэм щекІуэкІ лэжьыгъэ псоми нэхъ къыхэдгъащхьэкІыу, гупытэ лей зыхуэтщІ Іуэхугъуэу диІэр ныбжьыщІэхэм я гъэсэныгъэрщ, щэнхабзэ и лъэныкъуэкІэ я къэухьыр нэхъ ин, нэхъ куу тщІыныр. Художественнэ дуней лъагъукІэ зэхуэмыдэхэр зыхедгъэщІэн, гъуаджэм нэхъыфІу, нэхъ щхьэпэу хэлъхэр едгъэщІэн, лъэпкъым къыдекІуэкІ лъапІэныгъэ нэхъыщхьэхэр къагурыдгъэІуэн, абыхэм дедгъэхьэхын папщІэщ дэ а псор щІэздлэжьыр. Дызытепсэлъыхь центритІыр абыкІэ хуабжьу ди дэІэпыкъуэгъущ.

Адыгэ центрым и унафэщІыр Езауэ Мадинэщ, балъкъэр центрым и нэхъыжьыр Тюбеевэ Светланэщ. ТІури зи ІэщІагъэр фІыуэ зылъагъу лэжьакІуэ нэгъэсэхэщ.

- Мазэ зытІу ипэкІэ кафедрэм зиубгъуащ, фи пщэ къыдэхуэ къалэнри нэхъыбэ хъуащ.

- Иджыри къэс димыІауэ, дызыщыгуфІыкІыу Іуэху щхьэпэ кафедрэм и лэжьыгъэм къыхэхъуащ. ЗэрыжьытІащи, КъБКъУ-м и ЩІэныгъэ советым и унафэкІэ мэлыжьыхьым и 24-м къыдигъэзэхьэжащ, режиссурэмкІэ, киномкІэ, телевиденэмкІэ кафедрэр, ди хэкум и мызакъуэу, хамэ къэрал куэдым щыщІэрыІуэ режиссёр телъыджэ Сокуров Александр и мастерскойр зыхэтыр. Абыи, шэч хэмылъу, ди лэжьыгъэм нэхъри зригъэубгъунущ. Мыр зи жэрдэмхэр Іуэхум тэмэму егупсысауэ къыдолъытэ, сыт щхьэкІэ жьпІэмэ журналистикэ ІэщІагъэм нобэ щІэупщІэщхьэхуэ иІэщ, сэри а Іэнатіэм илъэс куэдкІэ сыщылэжьащ, абы и щэху куэд студентхэм едгъэщІэфынущ.

Дэ дызыхущІэкъуэ Іуэхугъуэхэм ящыщщ ди ныбжьыщІэхэм гъэсэныгъэ дахэ яІэу къэгъэхуныр, нобэрей гъуазджэм и лъапІэныгъэхэр егъэщІэныр. Университетым дэ езым ди студие диІэжу дыкъоГъуэгурыкІуэ. Студентхэм я лэжьыгъэхэри ди сайтым идолъхьэ, нэгъуэщІ ІэщІагъэм хуедджэхэр абыхэм идогъэпТь, тыдогъэпсэлъыхьыжьк. Зэрыгурыуэгъуэщи, кафедрэм нэхъ зиубгъуху, ди къалэнхэм къахохъуэ. Дызэлэжьу щытар адыгэ, балъкъэр, апхуэдэу Кавказ Ищхъэрэм и лъэпкъхэм я литературэхэр арауэ щытамэ, иджы унэтІыныгъэщІэу, зэрыжьтІащи, абыхэм журналистикэри къахьыхащ. А ІэщІагъэм хуеджэ студентхэм я щІэныгъэм хагъэхъуэн папщІэ, Урысей Федерацэм и къалэш-хуэхэм журналистикэм теухуауэ щыІэ центрхэм щызэхалъхьа программэ нэхъыфІхэм хуэдэкІэ едгъэджэну зэгурыІуэныгъэ ятщІыпІащ. Бытырбыху къикІа егъэджакІуэхэр къыддолажьэ. Мыри къыхэгъэщыпхъэщ. Ди студентхэм щІэныгъэ ябгъэдэзылъхьэжьащ, зыгъасэхэм яхэтщ ди республикэм щыщ егъэджакІуэфІхэу, я ІэщІагъэм фІыуэ хащІыкІыу, куэд щІауэ ирилажьэу щІыху зыбжанэ.

- Щэч хэмылъу, кафедрэщІэм и лэжьакІуэхэм фи пщэ къыдэкІынышхуэ дэлъщ икІи ар зэргъэхъулІэн папщІэ, фи щІэныгъи зэчии фызэремыблэжьынур ди фІэщ мэхъу, Хьэмыщэ.

- Ди гугъэщ зыхуэдгъэувыжа къалэнхэм дапэлъэщыну, дяпэкІи лэжьыгъэм зедгъэубгъуну, ди льэпкъ и плъыфэхэри дымыгъэкІуэду, дунейпсо щІыхубэм хигъэфІыкІа льапІэныгъэ нэхъыщхьэхэр зыхащІэу ди студентхэр дгъэсэну, едгъэджэну.

Епсэлъар
ЖЫГУЭ Иннэщ.

● Ди нэхъыжьыфІхэр

ЩІэблэм я щапхъэ

Хэку зауэшхуэм и фэбжь зылъэмыІэса, абы хэщІ зримыта унагъуэ щыІэу къыщІэкІынкъым. А лъэхъэнэ хьэлъэ си сабиигъуэр хиубыдахэм ящыщщ Бахъсэнёнкэ (Къэсейхьэлэ) щыпсэу Къалэжьокъуэ (Гугу) Нусэ Нухь и пхъур. Ар 1931 гъэм Кушмэзыкъуей къуажэм къыщалъхуащ, зауэшхуэр къыщыхьеям 5-нэ классым нэса къудейуэ арат.

- Куэдрэ сигу къокІыж ди егъэджакІуэ ЩоджэнцІыкІу Хьэсэн щІэныгъэ здгъэзгъэзытым дытригъэгушхуэу зэрыщытар, - и сабиигъуэм топсэлъыхьыж Нусэ. - Ар хуабжьу егъэджакІуэ, гъэсакІуэ Іэзэт, жиІэхэм апхуэдизу дыдихьэхырти, и дерсхэм дыщІэсын хуабжьу тфІэфІт.

Нэмыцэхэр къуажэм къыдыхьа ныжь, еджэныр ІэмалынышагъэкІэ хьифІидзэн хуей хъуащ Нусэ. Нобэ абы и нэгум щІэтщ бийм ди щІыналъэм щызэрихьа лейхэр, бзаджагъэхэр.

Къуажэр хуит хьужа нэужь, цІыхухэр хущІэкъуарт псэуКІэр тэмэму зэтраублэжьыну. Колхозыр яхуэжьын хуей щыхъуэм, Нусэ лэжьыгъэм зриташ икІи лъэкІ къимыгъанэу а Іуэхум хэлэжьыхьащ. БалигъыпІэ иувэу унагъуэ ихьа нэужь, бзылъхъугъэ щІыкІум и псэупІэр ихьужащ - ар Іэпхъуащ Къэсейхьэлэ. И щхьэгъусэ Хьэжьисмелрэ абырэ унагъуэ дахэ яухуащ, бынихи ящІащІэхуащ: щІалищрэ хъыджэбзищрэ. Зауэм и зэранкІэ щІэныгъэ зэрызримыгъэгъуэтыфам хьэкъэкІкІэ, Нусэ щІэхъуэпсыр и сабийхэр иригъэжьаным. Ар зэщхьэгъусэхэм къайхъулІауэ жьпІэ хъунущ. Абыхэм я бынхэм щІэныгъэрэ ІэщІагъэрэ иратегъэгъуэтащ. Я къуэ нэхъыжьым Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым щрегъажьэ. ЩІалэ курытыр техник Іэзэщ, я къуэ нэхъыщІэмрэ япхъу нэхъыжьымрэ егъэджакІуэщ. И хъыджэбз нэхъыщІитІыр тыкуэнтетщ.

И бынхэм ехьэлІауэ, Нусэ езыми зэрыжиІэщи, я мурадхэр къайхъулІащ, гукъеуи яІэкъым. Адыгагъэм, хабзэм, нэхъыжьхэм нэмыс яхуэщІыным я бынхэр зэрыхуагъэсам хуэдэу, адэшхуэм-анэшхуэм ягъэсащ я къуэрылъу-пхъурылъхуэрэ. НыбжьыщІэхэр мэпсэу, япэ итхэм я щапхъэм тету, абыхэм пщІэрэ нэмысрэ хуащІу. 2013 гъэм Нусэ и щхьэгъусэр дунейм ехьажащ. Унагъуэм исхэм яхъумэ нэхъыжьыфІым и фэеплъ нэхур.

НобэкІэ Къалэжьокъуэ Нусэ илъэс 87-м нэсащ. И ныбжьыр хэкІуэтами, ар иджыри жыджэру гъащІэм хэтщ, бынхэм, абыхэм къащІэхъуэ щІэблэм щапхъэ яхуэхъуу, и ущие дахэхэмкІэ, чэнджэщ щхьэпэхэмкІэ абыхэм яхуэссбэныным хущІэкъуу. Нанэ и хъыбархэм яфІэфІу щІодэІу къуэрылъху-пхъурылъхуэр, абыхэм я быныжьхэр. Тхьэм и фІыщІэкІэ, Нусэрэ Хьэжьисмелрэ я быни 6-м къащІэхъуащ къуэрылъху-пхъурылъхуэ 14-рэ абыхэм я бныжьхэу 17-рэ. Нанэм зэрыжиІэмкІэ, ар зыхуэбгъадэ хъуну щымыІэ фІыгъэшхуэщ.

Жьыщхь махуэ хъуа нэхъыжьыфІым дохъуэхъу и узыншагъэм іэрымыхуу, и льэм зэрихьэу, и щІэблэм я гуфІэгъуэ ильагъуу иджыри куэдрэ псэуну.

КЪАРДЭН Залинэ.

Лъэпкъымрэ щІыуэпсымрэ

Илъэс мин бжыгъэ хъуауэ адыгэхэр мэз, тафэ-мэз щІыпІэхэу къэкІыгъэ зэмылІэужьыгъуэхэр, псэущхэ зэхуэмыдэхэр здэщыІэ щІыналъэм щопсэу. Лъэпкъым зэхуэдэу щІыри Іэщри зэрикъэрт. Апхуэдэ щІыпІэм ущыпсэуи щхьэкІэ, псэущхьэхэм я щытыкІэм, къэкІыгъэхэм язэгъ Іуэхугъуэхэм, щІыуэпсым зэрызихъуэжьи щІыкІэхэм фІыуэ ущыгъуазэу щытын хуейт. КъикІуа гъэзэгъанэм къриубыдэу лъэпкъым иубзыхуащ щІыуэпсым зэрыхэпсэуКІым бгъэдыхьэкІэхэр: езыри къигъашхэу, щІыуэпсми хэщІыныгъэ ириту щытми, абы хигъэхъуэжьыфу зригъэсащ.

ЩІЫУЭПСЫМ екъэлІа фІэщыгъэхэм куэду дыщрохьэлІэ Іуэрыіуатэм. Абы и зыщІыкІэм кІэльпльрэ, гъэм и пІалъхэм щыгъуазэ зищІурэ, къэкІыгъэхэм куууэ хищІыкІ хъуурэ, цІыхум къищІэфу зригъэсат дунейм зихъэжьными зимыхъэжьными. Абы теухуауэ лъэпкъым итуэта щІэныгъэр и нэщэнэхэм зыщыхощыж. Апхуэдэхэщ, псалъэм папщІэ, мыпхуэдэ жьІагъуэхэр: *Пщащхъуэхэм лъахъшэу къалъэтыхь

● Дэ къытхуатх

Си Дохъушыкъуей

Дэтхэнэ зы цIыхуми и гум, и псэм щегъафIэ, ирогушхуэ къыщIихъуа, къызыхэкIа и жылэр. Ар абы и гъащIэ гъэугум и къежьапIэщ. Сэри сропагъ сы-къыщыхъуа си Дохъушыкъуейм. Абы хузиIэ лъагъныгъэр пхузмыIуэтэным хуэдизщ.

ДОХЪУШЫКЪУЕЙ (Старэ Шэрэдж) и тхыдэр жыжьэ къыщожьэ. Ар жылэу япэу щытIысар иджыри IупщIкъым. ЗэрыхуагъэфащэмкIэ, ар 1640 гъэм хуоз9.

1724 - 1727 гъэхэм Псыжь къикIри кърым хъаным и блыгущIэтхэр - бесльэнейхэр Къэбэрдейм къэкIуащ, унагъуэ 300 - 500 хуэдиз хъуу9. Абыхэм я пашэт уэркъ Дохъушокъуэ Расльэнбэч. Абыхэм къатехъыкIауэ хуагъэфащэ къуажэдэсхэм я нэхъыбэр. Дохъушокъуэм и цIэм къытекIауэ къалъытэ къуажэм и фIэщыгъэри.

Ди къуажэм къыдэкIащ дыззэрыпагъ, дызэрыгушхуэ цIыху цIэрыIуэ куэд. Апхуэдэущ Къэбэрдеим и джэгакIуэшхуэ, усакIуэшхуэ Агънокъуэ Заз. А лIы щэджащэм пасэрей джэгуакIуэжьхэм я щэн куэд хэпъащ. Сыт хуэдэ гуп хэмыхуами, Лашэ гум кьинэжьи хуэдэ псалъэ, усыгъэм и хабзэкIэ гъэпсаку9, хилъхьафырт. Къэбэрдей жьэрыIуатэ усыгъэр тхыбзэм хуэкIуэн щхьэкIэ, абы и творчествэм мыхьэнэуэ иIар пхужьIэнукъым.

Борыкъуей ТIуТIэ цIыхубэм щIэныгъэ яхэлъхьэным зи къару псомкIи елэжьа щIэныгъэлIхэм ящыщщ. И Iуэху нэхъыщхьэм - ныбжьыщIэхэр егъэджэным - ищIыIужкIи абы усэ итхыу щытащ. Бэм щIэныгъэ етныимкIэ абы лэжьыгъэшхуэ зэфIигъэкIащ: адыгэ алыфбейр зэхэлъхьэным, ар егъэфIакIуэным, школхэм зэрыщеджэн тхылъхэр бзэхьэзырыным, япэ джапIэхэр кьызэIухыным ар емызэшыжу хуэлэжьащ. Абы и цIэр зэрехьэ ди къуажэм и зы уэрамым.

Адыгэ литературэм хэлъхьэныгъэ гъуэзэджэ хуэзыщIа хэку усакIуэ ин дыдэхэм ящыщщ КIуащ БетIал. ГъащIэшхуэ имыIами, зэчий абрагъуэ зыбгъэдэлъа усакIуэшхуэм адыгэ усыгъэм гъэугущIэ щыпхишащ, IуэхугъэущIэхэр къыщызыIуихащ, и зэманым псэуа цIыхухэм я гурыIуэ-гуращэкIэ кууэ къиIуэтащ, къыдалъхуахэр цIыкугъэм, пажьгъэм, захуагъэм къыхуриджащ. И лъэхэр псэзэпльхьэпIэ щихуэм, лIыгъэ кIигъэльэгъуэм зэи мыкIуэдыжьын пщIэрэ щIыхьрэ усакIуэ гъуэзэджэм къыхуахьащ. Аращ абы и цIэр хэкум и цIыхухэм гуапэу къыщIапсэлъэщ, я гум щIыщагъафIэр. Абы и цIэр къыщалъхуа къуажэм и зы уэрамым фIащащ.

Иуан Хьэсэн Совет Союзым и ЛIыхъужьщ. И цIэр къыщалъхуа къуажэм дэт езанэ курыт еджапIэм зэрехьэ, и фэепльыр а еджапIэ дыдэм щагъэуващ.

Тхьэзэпльэ Хьэсэн усакIуэщ, «Литературная Кабардино-Балкария» журналым и редактор нэхъыщхьэщ, Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэщ.

Дунейпсо Адыгэ Хасэм и тхьэмадзэщ Сэхъурокъуэ Хьэутий. Иуан Пётр РАН-м и Къэбэрдей-Балъкъэр щIэныгъэ къудамэм и унафэщIщ.

Апхуэдэ цIыху щэджащэхэм дрогушхуэ, дропагъ дохъушыкъуейдэхэр. Абыхэм яхуэфэщэн щIэблэ дыхъунми дыхущIокъу.

ДЗЫГЪУАНЭ Анетэ.

● ДифI догъэлъапIэ

Зэщхьэгъусэ жьыщхьэ махуэхэр

ПщIэрэ щIыхьрэ къыхуащIу псэу нэхъыжьыфIхэщ Зеикъуэ къуажэм дэс зэщхьэгъусэхэу Дыкъынэ Хьэмидбийрэ Шорэ ФатIимэтрэ. Зэгуэр къыхаха Iэщ1агъэм хуэпэжу ахэр илъэс куэдкIэ щыIэжьащ егъэджэныгъэ IэнатIэм. Зэщхьэгъусэхэм ирагъэджахэм ящыщ куэдым я цIэр фIыкIэ Iуаду9, ехьулIэныгъэхэр яIэу мэпсэу. Я гъэсэнхэм я зэфIэкIым иригушхуэу, ядэсэгуфIэу апхуэдэущ Хьэмидбийрэ ФатIимэтрэ. Езыхэм къызэралъытэмкIэ, ар я лэжьыгъэр псыхэкIуадэ зэрымыхъуам и щыхьэтщ.

1966 гъэм Шорэ ФатIимэт Зеикъуэ къуажэм дэт курыт еджапIэр фIы дыдэу къиуахащ. Зы илъэскIэ школым и библиотекэм щылажьэри, къыкIэлъыкIуэ гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым химиемкIэ и къудамэм щIэтIысхьащ. Ар къиуха нэужь абы егъэджакIуэу кьиригъэзэжащ езыр зыщIэса курыт школым. Зи лэжьыгъэм зэфIэкI лъагэхэр къыщызыгъэлъагъуэ ФатIимэт 1994 гъэм школым и унафэщIым егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ IуэхухэмкIэ и къудамэу игъэуващ. Жэуапльныгъэ пльтыр ар я IэнатIэм пэрытащ илъэс пщыкIутхукIэ.

Шорэм и лэжьыгъэр гурэ псэкIэ зэрырихьэкIар гуныуэ къалэм дэт Бгы-металлургэ комбинатым щылажьащ.

Зауэ зэманым зи сабиигъуэр хиубыдахэм ящыщщ Дыкъынэр. Езым и ныбжьым ит куэдми хуэдэу, а зауэжьым адэнэшэу кьигъэнат ар. Хьэмидбийрэ и къуэшымрэ дзэм къупльыкъу щащIэну зэманыр къыщысхьм, и анэр и закъуэ мыхъун пащIэ, езыр абы къыбгъэнэри, щIалэ нэхъыщIэр армэм ираджауэ щытащ. Ар къэкIуэжа нэужь, и ныбжьыр зэрыщхьэдэхам щхьэкIи къамыгъанэу, 1963 гъэм Хьэмидбийр армэм дашащ. ИлъэсищкIэ дзэм къулыкъу щищIэри, щIыхь тхылъхэр иIыгъ9у, «старшина» щIэри иIэу кьигъэзэжащ. АдэкIэ абы физкультурэмкIэ егъэджакIуэу лэжьэн щыщIидзащ Зеикъуэ дэт курыт школ №3-м. Апхуэдэуи КъБКъУ-м и тхыдэ факультетым щIэтIысхьэжри, ари къиуухыжащ. ИужькIэ ар лэжьащ тхыдэмкIэ егъэджакIуэу, класс щIыб лэжьыгъэмкIэ кьызэгъэпэщакIуэ къалэнэри ди пащIэ дэлъащ илъэс 17-кIэ. 2012 гъэм Дыкъынэр пенсэм тIысыжащ.

Хьэмидбийрэ ФатIимэтрэ зэгурыIуэ зэрылъ нагъуэ дахэу илъэс 44-рэ хъуауэ зэдопсэу. Зэщхьэгъусэхэм щIалиц1ащIи, хабзэ, нэмыс яхэлъу ягъэсащ, псори ина-гъуэ щхьэхуэу ягъэтIысхьащ. Дадэмрэ нанэмрэ я къуэрылъху цIыкIуитхур я гурыфIыгъуэшхуэщ.

Зэщхьэгъусэхэм къадэлэжьахэм, ирагъэджахэм, благъэ-Iыхьлыхэм къыхуащIыщэмрэ нэмысымрэ, кIыхужаIэ псалъэ гуапэхэм къагъэльагъуэ ахэр пэжым, фIым я телъхьэу нобэм кьызэрысар. Апхуэдэхэрщ хьыщыщхь махуэ хъуащ зыхуэжаIэхэр.

МЭЗ Маринэ.

● Гукъэкыжхэр

Нобэ хуэдэу сощIэж

Уэзрокъуэхэ я нэхъыжь Иэзт Хьэзрэталий и къуэм фIы дыдэу ещIэж. Бэтэх къуажэм и къежьапIэри, зауэ зэманым цIыхухэр гугъу зэрехьари.

Иэзт Дзэлыкъуэ районым хыхьэ Бэтэх къуажэм 1930 гъэм накъыгъэм и 16-м къыщалъхуащ. Абы игу кьеГъэкIыж и гъащIэм щыщ теплъэгъуэхэр:

«1928 гъэм Бэтэх къуажэм цIыхухэр кьыдэтIысхьащ, Малкэ къуажэм кьыдэIэпхъукIри. Япэ дыдэу къэтIысар Хъалилэхэщ. А илъэсым кьиурыбыдэу унагъуэ 85-рэ кьэIэпхъуауэ щытащ, цIыху 508-рэ хъуу9. Япэ илъэсхэм цIыхухэр гугъу ехьащ, итIанэ Дзэлыкъуэ районым я нэхъыфIхэм хабжэ хъуа «Красный комбайн» колхозыр кьызэрагъэпэщри, цIыкIуи ини абы щылэжьащ, цIыхухэм шыгукIэ щIыр явзу, жылэр IэкIэ трапхъу. 1936 гъэм Москва щекIуэкIа выставкэм кIуат ди къуажэдэсхэу Уэзрокъуэ Мурат, ПщыкI Нурэ, Мамхэгъ Хьэбибэ сымэ, сауГъэти кратащ, фIыуэ зэрылажьэм щхьэкIэ.

1941 гъэм зауэр кьыщыхьеям, абы ди къуажэгъу куэд кIуащ. 1941 - 1945 гъэхэм кьриубыдэу къуажэм цIыхуи 120-м щIигъу дэкIати, абыхэм ящыщу къэкIуэжар цIыку щэ ныкъуэщ, адрейхэр зауэм хэкIуэдащ.

Нэмыщ1эхэр къыщыдыхьар индыжпсту хуэдэу сощIэж. Нэмыщ1эхэр ди къуажэм куэдрэ дэсакъым, жылэдэсхэм ящыщу зыри абыхэм яукIакъым. Нэмыщхэр ди деж зэрыдэкIыжу колхозыр къызэрагъэпэщыжат. Къэралым иратын нартыху, гуэдз, ху, пы жылIэми, цIыхухэр я къуэ емыблэжу лэжьащ.

1945 гъэр, накъыгъэ мазэр, дыджэгу, къэджыхьу дыдэту, зауэр ихащ жаIэу, нэхъыжьхэр гуфIэу, дэри абыхэм дадэгуфIэу си гум кьинэжащ. Сэ зыхэсщIат а гуфIэгъэр, сыцIыкIуами.

1947 гъэм шхынкIэ гугъу дехьащ, уэгъу къэхъуати. Ауз ди нэхъыжьыфIхэм я фIыгъэкIэ дыкъыхэзгъэщ: ахэр нэгъуэщI къуажэхэм кIуэу я лъагъэми, зыгуэрхэр кьаахъуэжми, кьашар хъуат хуагъэшурэ дыкърагъэлащ гуфIэблэм.

1948 гъэм кьыщыщIэдзауэ 1953 гъэм нэсыхукIэ ди колхозым хуабжьу зиужьат, зэпеуэхэм япэ увыпIэхэр кьыщыхьу. Сэри а колхозым сыщылэжьащ илъэс 43-кIэ...».

Зытхыжар
УЭЗРОКЪУЭ Залинэщ.

● Фыщщэ

Гулъытэ зыхэлъхэр

Сымаджэщым щIэхуа дэтхэнэми и гур зэгъауэ къыщыщIэкIыжыр къеIэза дохутырхэр бзэ Iэфiуи къыхуэщIкIамэщ. Республикэ клиникэ сымаджэщым щIэхуа Къардэн Дамирэт хуабжьу хуэарэзыщ а Iуэхущ1апIэм и медсестра Iэкiуэлъакiуэ Iэхъуэбэч Маринэ Хьэсэн и пхъум.

- МАРИНЭ и лэжьыгъэр гупсэкуу егъэзащIэ, гущIэгъу хэлъу, сымаджэхэм гулъытэ яхуищIу, - жеIэ Дамирэт. - Ар илъэс щэщIрэ блырэ хъуауэ медсестраущ мэлажьэ. Сымаджэхэм я нэхъыбэр илъэс къэс махуэ зыбжанэкIэ мыбы дыщIэлъщ, хущIхъуэ къыдахьэлIэн хуейщи. Ди псэм дыхьа медсестрам дыIущIэныр сыт щыгъуи ди гуапэщ. Абы дэтхэнэ зы цIыхуми бгъэдыхьэкIэ кьыхуегъуэтыф, сымаджэм и гукъыдэжьыр къызэрIэтын псалъэ дахэ и куэдщ. Зи щIалэгъуэхэми зи ныбжь хэкIуэтахэми яхуэбзэIэфIщ Мариндж.

Дамирэт зыщIэлъ къудамэм щIоIэзэ инсулэт узыфэр къызыжьэхэзахэм. Абы зэрыжиIэмкIэ, ар зи ныбжь хэкIуэтахэм я закъуэкъым къызэуалIэр, атIэ щIалэгъуалэ куэди еубыд. «А узыр къызэуэлIар гумахэ, тэмакъкIэщI мэхъу, зыри фIэмыIэфIыжу кьоно9. Мис ар нэсу къагурыIуэу апхуэдэущ мы къудамэм щылажьэ дохутырхэмрэ медсестрахэмрэ. ТэмакъкIыхьхэщ, гущIэгъу яхэлъщ, дакъыгурыIуэу кьыдбгъэдэтщ. Я цIэр кьисIуэну сыхуейт отделенэм и лэжьакIуэхэу Дзыгъул Лизэ, Чэрим Галинэ, Нэхущ Хьаджэт, Башко Антонинэ, КIэрэф Римма сымэ. Ди гуапащ ди сымаджэщэм апхуэдэ лэжьакIуэхэр зэраIэр», - жеIэ Дамирэт.

IэХЪУЭБЭЧ Алинэ.

Уэм дыщыIыхъумэхэр

Уэ къемыхьынымкIэ мэзыньэнэшхуэ иIэщ топгъаузхэм я лэжьыгъэм. Ар къехмэ, дакъикъэ зыбжанэм къриубыдэу Iисраф ищIынущ хади, губгъуи, псэуалъи. Апхуэдэ Лэскэн щIынальэм къыщыхъуауэ щытащ 1992 гъэм. Абы щыгъуэм уэм къуажэм хэщIыныгъэшхуэ иритат: къэкIыгъэ дэнэ къэна, унащхьэхэр, щхьэгъубжэхэр икъутат.

ЛЭСКЭН щIынальэм топгъауэ гупу 4 итащ, ауэ абыхэм ящыщу иджы 2 щIыIэжу аращ: Арщыданымрэ Лэскэн ЕтIуанэмрэ. Лэскэн дэт топгъауэ Iэхъущ1апIэм цIыхуиплI епхащ: ПщыкI Анзор, Къумахуэ Альберт, Мэремыкъуэ Темыркъан, Мэремыкъуэ Алик. ЦIыху тIырытIурэ, жэщ-махуэ ямыIэу, мэлажьэ ахэр. Гупым я нэхъыщхьэ ПщыкI Анзор зэрыжиIэмкIэ, илэм ракетэ 50 - 60 кьыхуащIу щытамэ, иджы 20 - 25-рэщ къратыр.

Сыт хуэдэ гугъуехь хэмылъами, лэжьыгъэр тэмэму ирахьэкI Псынабэ и топгъауэхэмэ. Абыхэм я нэхъыщхьэр Къэбардэ Валерэщ. Мы къудамэм иIэщ локаторхэр. Абыхэм, дэз лэжьакIуэхэм ещхьу, зэпымыууэ уафэр локаторхэмкIэ щIапащкI, пшэм уэр зэрыщыщэхуихьэсым кIэлъоплъ. Уэ щыIэу къахутамэ, рацэмкIэ зэрощIэ, пшэм хоуэри, зэбграху.

КъыхэгъэщIыпхъэщ: иужьрей илъэсхэм ракетэхэр ираГъэфIакIуащ, километр 12-кIэ мэлъатэ, уэм нэхъ полъэщ. Иджы топгъауэхэр зэрылажьэ ракетэхэр «Алазан 6», «Алазан 9» жыхуаIэхэращ. Зы ракетэм сом мин 16 и уасэщ. Пэжщ, ар пудкъым, ауэ уэм къыздихьыну хэщIныгъэм елъытауэ, зырикIыщ.

Мыкъэнэшхуэ зиIэ Iуэхур зи пщэ дэлъ лэжьакIуэхэр пэшитI хъу вагоным щIэсщ, зыхуей хуэзэуи пхужьIэнукъым, ауэ тхъэусыхэркъым. ЗыгъэпIейтейр нэгъуэщIщ: мы гъэм ракетэу 21-рэ кьыхуашати, 15-р ягъэуащ, 6 кьудейщ кьэнар. Ар мащIэ дыдэщ.

ПщIыкI Iэсият.

● Щапхъэ

ЩIэныгъэлI щыпкъэ Жэмыхъуэ Руслан

«Адыгэ псалъэ» газетым и щIэджыкIакIуэхэм фэзгъэцIыхуну сыхуейт си адэ къуэшу нэхъыжь, цIыху гъэщIэгъуэн, щIэныгъэлI щыпкъэ, егъэджакIуэ Iэзэ Жэмыхъуэ Руслан Щыхьырбий и къуэр. Ар ди щыналъэм хыхьэ Къэхъуэ къуажэм 1955 гъэм жэпуэгъуэм и 17-м къыщалъхуащ ар. Курыт еджапIэр ехьулIэныгъэкIэ кьиуха нэужь, 1974 - 1979 гъэхэм Руслан щеджащ Бэрбэч ХьэтIуитIэ и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым математикэмкIэ и къудамэм.

АР КъИУХА нэужь щригъэджащ Налшык дэт 24-нэ курыт школым. 1981 гъэм кьыщыщIдзауэ КъБКъУ-м физикэмрэ математикэмкIэ и институтым и факультетым и деканэу лэжьащ Руслан, ижькIэ КъБКъУ-м физикэмрэ математикэмкIэ и институтым и унафэщIу щытащ. 2016 гъэм и фокIадэ маззм кьыщыщIдзауэ 2017 гъэм и мазае хъуху математикэ анализымрэ дифференциальнэ уравненэхэмкIэ кафедрэм и унафэщIу щытащ. Иджыпсту алгебрэмрэ дифференциальнэ уравненэхэмкIэ кафедрэм и доцентщ.

ЗэфIих и лэжьыгъэфIхэм кьапэкIуэу Жэмыхъуэ Руслан щIыхь тхылърэ дамыгъэ лъапIэхэмрэ кьратащ. «Урысейм и Профсоюзыр иIэси 100 зэрырикъум и щIыхькIэ» медалыр кьыхуагъэфащащ. Жэмыхъуэм и Iэдакъэ кьыщIэкIащ щIэныгъэ лэжьыгъэу 50-м щIигъу. Ахэр УФ-ми хамэ къэралхэми кьыщыдэкI журналхэм кьытехуащ.

ЩIэныгъэлIым и екъулIэныгъэ нэхъ инхэм ящыщщ Германием, Франциэм, Израильм, Къзэрахъстаным, Испанием, Урысей Федерацэм зэгуэту ягъэхьэзыра «Коперникус» дунейпсо проектым зэрыхэлэжьыхьар. Апхуэдэуи ар Урысейм Фундаментальнэ къэхутэныгъэхэмкIэ и фондым и грантым и жэуапльхь гъэзэщIакIуэщ.

Жэмыхъуэ Руслан, щIэныгъэми егъэджэныгъэми хэлъхьэныгъэ ин хуэзыщI щIэныгъэлI щыпкъэм, егъэджакIуэ Iэзэм, щIэблэр дрогушхуэ икIи дропагъ.

ЖЭМЫХЪУЭ Радимэ.

● Спорт

Зи IэщIагъэм хуэпэж

Дэтхэнэ лъэпкъми цIыху пажэ куэд яхэтщ зыщыщ лъэпкъым и Iуэхур я гупсысэкIэ, Iуэхущ1афэкIэ, зэфIэкIкIэ ипэкIэ ягъэкIуатэу, абы и зыужьныгъэм хьэлэту хуэлажьэу. Апхуэдэхэм ящыщ щIалэ жыджэрщ си тхыгъэмкIэ фэзгъэщIыхуну9. Ар ЩIэщэн Республикэм щыщ, спортым и мастерэм я кандидат Баматгириев Ислъамщ. Зи гъащIэм спортым увыпIэщхуэ щызыубыдащ щIалэр щапхъэ яхуохъу абы хуигъасэ ныбжьыщIэхэм.

БАМАТГИРИЕВ Ислъам Амран и къуэр 1992 гъэм Грозныр къалэм къыщалъхуащ. Иджыри сабийуэ, ар хуабжьу дихьэхыу хуежьащ спортым. ЩIалэ пкъыдIэ цIыкIур езым и ныбжьхэм ефIэкIыпт хэлъ къаурыкIи IэчлъэчагъкIи. БэнэкIэм нэхъ тэрэзу хуагъэсэн папщIэ, и адэ-анэм ар иратащ дзюдомкIэ спорт гупжьейм. Абы и зэфIэкIхэр щыщIэныгъэхуэныгъ хуежьащ Ислъам. Зи ныбжьыр илъэси 10 ирихьуагъащIэ щIалэ цIыкIур щIэхщIэхьыгъэ хэтт къалэпсо, районпсо, республикэпсо, урысейпсо зэхьэзэхуэхэм, хэтым и мызакъуэу, текIуэныгъэхэр къыщихьыт. Ислъам и япэ щIыхь тхылъхэм, дамыгъэхэм ящыщщ Грозныр къалэм 2004 гъэм щекIуэкIауэ щыта Урысейпсо турнирым къыщихьа япэ увыпIэм кьыпэкIуахэр. Абыхэм кьакIэпльыкIуащ. ЩэшэН Республикэм и япэ Президенту щыта Кадыровым Ахьмэт-Хьэжьым и фэеплъу щIыналъэм щрагъэкIуэкIауэ щыта спорт зэхьэзэхуэ иным, дзюдомкIэ нэгъуэщI республикэ зэпеуэзэхэм къыщихьа япэ увыпIэхэм папщIэ къыхуагъэфэща медалхэр, щIыхь тхылъхэр.

2007 гъэм Ислъам ехьулIэныгъэ лъагэ щызыIэригъэхьащ республикэм и Урыс-Мартановскэ районым ихьха Алтхан-Юрт жылэм щекIуэкIа республикэпсо турнирым. Спортсмен 200-м нэс зыхэта зэхьэзэхуэм Баматгириевым текIуэныгъэ къыщихьащ икIи республикэм и чемпион хъуащ. Апхуэдэ ЛъагапIэм зэрынэсам щытепсэлъыхькIэ, Ислъам фIыщIэ ин хуещI и тренер Чапаев Вахвид икIи кьыхеГъащ а унэтIакIуэм, гъэсакIуэ IэкIуэлъакIуэм и дерсхэм щIалэм и дежкIэ мыхьэнэшхуэ зэрэIаI.

Курыт школыр ехьулIэныгъэкIэ кьиухри, зэрыщIыкIурэ дзэхьэхэр спортым адэкIи хуеджэну мурад ищIащ. Ар щIэтIысхьащ икIи ехьулIэныгъэкIэ кьиухащ Грозныр къалэм дэт къэрал университетыр. Мы зэманым Ислъам курыт школым физкультурэр щрегъэжьа, апхуэдэуи ящыщщ республикэм кьыщыхьыр щIэблэр дзюдом хуэзыгъасэхэм. НыбжьыщIэхэр физкультурэмрэ спортымрэ дегъэхьэхыным, ахэр узыншагъэ къэгъэхъуным лъэпкъым и дежкIэ мыхьэнэуэ иIэр фIыуэ я къызыгурыIуэ щIалэщ Ислъам. Аращ абы и зэфIэкIхэр а Iуэхум щIрихьэлIэр.

Баматгириевым бгъэдэлъ Iэзагъэр нагуэ къэзыщIыр езым кьыхуагъэфащэ медалхэмрэ кубокхэмрэ, щIыхь тхылъхэмрэ сауГъэтэхэмрэ я закъуэкъым, атIэ и гъэсакIуэ цIыкIухэми я ехьулIэныгъэ бжыгъэншэхэри абы щыхьэт тохъуэ. Ислъам и гъэсэн куэд хэтщ районпсо, республикэпсо зэпеуэхэм, я зэфIэкI щагъэунэху икIи япэ увыпIэр кьыщахь, кубокхэр, медалхэр, щIыхь тхылъхэр, саугъэт зэхуэмыдэхэри кьыщыхуагъэфащэу.

Адыгэхэмрэ щэшэнхэмрэ яку дэлъ спорт зэпыщIэныгъэхэр гъэбыдэным гупытэщхэу хуэзыщIщ Ислъам. Абы и гъэсэнхэр щIэх-щIэхьыгъэ кьеIуа ди республикэм икIи ди лъэпкъэгъу ныбжьыщIэхэм нэIуасэ яхуещI. Спорт зэпыщIэныгъэхэм я мызакъуэу, лъэпкъхэм яку дэлъ ныбжьэгъугъэри зэгурыIуэныгъэри зыгъэльэпIэ щэшэн щIалэм цIыкIугъэ куэд щIэх хъуащ ди щIыналъэм.

Зи Iэщ1агъэм хуэпэж, спортым, гущIэм епхауэ мурад дахэ куэд зиIэ Ислъам дохъуэхъу и хъуэпсапIэхэр къеIэхъуIэну, пашэныгъэр сыт щIигъуи и Iэпэгъуэ дунейм тетыну.

ЕЛМЭС Агнессэ.

● Щэнхабзэ

ЦIыхухэм дэрэжэгъуэкIэ яхуэупсэ Бекъул Аслъэн

***Наркъалэ щыщ уэрэджыIакIуэ щIалэ Бекъул Аслъэн 2004 гъэм музыкэ школыр къиухащ, 2005 гъэм Кавказ Ищхьэрэм ГъуэдзжэхэмкIэ и къэрал институтым щIэтIысхьэри, 2012 гъэм ехьулIэныгъэхэр иIэу къиухащ. Кавказ Ищхьэрэм и щэнхабзэ утыкур зыгъэбжьыфIэ, зи уэрэд жыIэкIэр куэдым ягу дыхьэ Аслъэн ущIэ зыбжанэкIэ зыхуэдгъэзащ.**

- Аслъэн, илъэс дапщэ ухъуу щIэбдзат уэрэд жыIэн, сыт абы удэзыгъэхьэхар?

- Сысабийуэ, пасэ дыдэу сыдихьэхащ уэрэд жыIэным. НыбжьыщIэхэр уэрэд жыIэным хуигъасэу бзылъхугъэ гуэр ди гъунэгъути, абы сыхишауэ жыпIэ хъунущ мы Iуэхум. Гу лытауэ къыщIэкIынт ар зэрысфIэфIым. Иджы илъэсипщIым нэсауэ сыпэрыптащ а Iэщ1агъэми, сIэщIэжагъэуэркъым, уеблэмэ си зэфIэкIым зэрыхэзгъэхуэным иужь ситщ.

- ПхузэфIэкIыр бгъэунэхун мурадкIэ зэпеуэ гуэрхэм ухэта?

- Куэдрэ сыхэтащ апхуэдэ зэпеуэхэм. Иужьрейуэ сызыхэтар Адыгэ Республикэм и къалащхьэ Мейкъуапэ 2016 гъэм Адыгэ щэнхабзэмкIэ VII дунейпсо фестивальэпеуэ щекIуэкIаращ. Абы вокальмкIэ Гран-при саугъэтыр кьыщыхьауэ щытащ. А зэхьэзэхуэр Iамалыбгъ уи кьарур, зэфIэкIыр плъагъужьныкIэ. Сыт щхьэкIэ жыIпэмэ, Iэщ1агъэ кьыхахаи хуэIэзэ защIэт кьызэхуэсар. НыбжьыщIэхэр кьикIат Германием, Америкэм, Тыркуи, Иорданием, нэгъуэщI къэралхэми.

- Уэ бгъэзащIэ уэрэдхэр дэнэ кьызэдипхыр?

- ПсалъэхэР сысейкъым, ауэ макъамэр щIэзыльхьэр сэращ. А Iуэхуи сыдекIи. Уэср сльэгъуа нэужь, абы щIэльын хуей макъамэр си щхьэм зэуэ кьыщихьэ куэдрэ кьохъу.

- Уэ цIыхухэм дэрэжэгъуэкIэ уахуоупсэ. Уэ езым сыт гупсэхуГъуэ кьызыхэпхыр?

- ЦIыхум фIыкIэ, гуапагъэкIэ, дахагъэкIэ хуэупсэ дэтхэнэми езым анэхудиз дыдэ фIыгъуэ е гъуэзтыж. Абы ещхьыгъуэ щIыхь и Iэпкъльэпкъым зегъэужьныкIэ лэжьыгъэшхуэ идогъэкIыжкI. Сабийхэр спортым нэхъ дихьэхыу гу лыстащ. Уеблэмэ ГТО-р ятыфину пIэрэ, жыпIэу мажэ, малъэ.

- Ильэсым къаджар ящыщыгъупщэжьн папщIэ фадэлажьэрэ?

- НтIэ, ари ди къалэнхэм хохьэ. Сабийхэм даэзрыдэлажьэ зэманыр кIэщIми, абыхэм дозэ. Иужькlэ дызэрыгъэкIуадэрэ-къым, дызэрощIэ, я адэ-анэхэми я бынхэр дзыхь кьытхуащI.

Епсэлъар
ТЕУВЭЖЬКIЪУЭ Каринэщ.

Псом нэхърэ нэхъыщхьэр

● Егъэджэныгъэ

Бахьсэн къалэм дэт курыт школ №92-м, Щоджэнцыкиу Алий и цIэр зезыхьэм, 2016 - 2017 гъэ еджэнгъуэм и пэщIэдзэм яIэу къыщыщIдзауэ щытащ кадет класс. ЕгъэджэныгъэмкIэ федеральнэ къэрал стандартым (ФГОС) къигъэув мардэхэмрэ Кадет корпусхэм я Уставымрэ хуэкIуэу къызэрагъэпэща гупым щIэс сабийхэм екъулIэныгъэхэр яIэу къаухащ япэ классыр.

- ДИ ШКОЛЫМ къыщызэIутха япэ кадет классым Бесльэней Хьэсэн Хьэбас и къуэм и цIэр зэрехьэ. ЗауэлI-интернационалист, мы школым и гъэсэн, къэралым кьыхуащIа пщэрыльэ къаIэныр Афганистаным щигъэзащIэу абы и псэр щызыта а лIыхъужьым и гъащIэр щапхъэфI мэхъу кьыитщIэхъуэ щIэблэр хэкупсэу, щалъхуа щIыналъэмрэ къэралымрэ я кьыщхьэщыжакIуэу гъэсэныкIэ, - кадет классым тепсэлъыхьу жеIэ курыт школым и унафэщI Нэгъуей Ахьмэд. - Ди еджапIэм и закъуэщ зэкIэ щыIэр кадет классым щIэс сабийхэр езанэ классым ЩыщIыщIэдзауэ ещIыкIуэна пщIондэ щрагъаджэу.

Нэгъуейр ирогушхуэ икIи ипропагъ япэ кадет классым щеджэ цIыкIуэм ябгъэдэлъ зэфIэкIым, щIэныгъэм. Адрей пэщIэдзэ классхэм щIэс сабийхэм ядж предметхэм кьадэкIуэу, кадет гупым хэхуахэр япэ классым кьыщыщIдзауэ щагъэгъуэзэ биологием, астрономием, физикэм, химием, хамэ къэралыбзэхэм. Апхуэдэу гупытэщхьэу щыхуащI псэкупсэ-нравственнэ, дзэ-хэкупсэ, художественно-эстетическэ гъэсэныгъэм. А унэтIныныгъэхэмкIэ кадет ныбжьыщIэхэм ядолажьэ егъэджакIуэ Iэзэхэу Къумыкъыу Лиля, Дзэдэху Жаннетэ, Бырмамыт Iэсият, Куржы Агнессэ, Нэхущ Маринэ, Пщынашэ Мурат, Бахьсэн районым Сабийхэмрэ ныбжьыщIэхэмрэ я творчествэмкIэ и центрым, «Я Сам Плюс» щIэныгъэ Iуэхущ1апIэм и Iэщ1агъэлIхэр.

- Кадет класс ди еджапIэм къыщыщIэуэ ныкъуэ щIауэ дегупсысыр, арщхьэкIи абы дыщыхуэсар нэгъабдзэ. Iэхэм я пэжыгъэхэмкIэ, методикэ дэIэпыкъуныгъэри хэту, чэнджэщ щхьэпэхэр кьыдатащ щIыналъэ администрацэм и Iэщ1агъэлIхэм, - жеIэ пэщIэдзэ классхэм я егъэджакIуэ нэхъыжь КIэрт Ахьмэд. - Фащэ зэщхьэр зыщIигъ хъыджэбз щIыкIуэри щIалэ щIыкIуэри дя еджакIуэхэм кьахощ я къещIэнкIэ, еджэнкIэ.

Нэгъуей Ахьмэдрэ КIэрт Ахьмэдрэ зэрыжаIэмкIэ, курыт школым и кадет класым адэкIи зиужьынымкIэ мурад куэд иджыри щIэщ. Псом нэхъэ нэхъыщхьэу яIэтыр сыт и лъэныкъуэкIи пэрыт, щапхъэ хэкупсэ цIыкIуэ гъэсэныгъ. Лъэпкъым хуэщхьапэн Iуэхуфим и зэхэублакIуэхэм я гурыIуэ псори кьаазэрехьэIэнум шэч хэлъкъым.

ХЬЭЩПАКЪ ФатIимэ.

Ашэбей псы Iуфэм деж

***Узышагъэр щрагъэфIакIуэ «Алые зори» зыгъэпсэхуплэр Ашэбей псы Iуфэм Iутщ. Абы и ныбжьыр илъэс 50-м нэблэгъащ икIи зэхъуэкIыныгъэ куэд игъуэтащ. А зыгъэпсэхуплэм и гъэсакIуэ нэхъыжь Бжьахъуэ Аленэ ди псэлъэгъущ.**

- Лагерым щевгъэкIуэкI лэжьыгъэм и гугъу уэзгъэщIынут, Аленэ.

- Ди лагерыр зэрылажьэ илъэс 50-м къриубыдэу фIыуэ зихъэжащ, зиужьащ. Ди гум ди зыгъэпсэхуплэм щылажьэ гъэсакIуэхэр я Iэщ1агъэкIэ егъэджакIуэщ. ЦIыху 300-м нэс щыдиIэ кьохъу, гупущу гуэщауэ. Ауэ мы гъэм сабийхэр нэхъ мащIэщ. Зы отряд диIэу аращ, илъэс 14 - 15-хэм итхэр хэту. Бын куэд зиIэ, унагъуэ хуэмыщIахэм ящыщщ нэхъыбэр. Пэжыр жыIпэмэ, ди лагерыр зэрышащагъэм кIэлъыплъыным нэхъ тегъэущащи, цIыкIухэм я Iэпкъльэпкъым зегъэужьныныкIэ лэжьыгъэшхуэ идогъэкIыжкI. Сабийхэр спортым нэхъ дихьэхыу гу лыстащ. Уеблэмэ ГТО-р ятыфину пIэрэ, жыпIэу мажэ, малъэ.

- Ильэсым къаджар ящыщыгъупщэжьн папщIэ фадэлажьэрэ?

- НтIэ, ари ди къалэнхэм хохьэ. Сабийхэм даэзрыдэлажьэ зэманыр кIэщIми, абыхэм дозэ. Иужькlэ дызэрыгъэкIуадэрэ-къым, дызэрощIэ, я адэ-анэхэми я бынхэр дзыхь кьытхуащI.

Епсэлъар
КIЭШ Миланэщ.

Щіэныгъэліхэм я Іуэху еплъыкіэ

Дапщэщ Іуащхьэмахуэ къыщибыргъукІынур?

Европэ псор зэрыпагэ Іуащхьэмахуэр Іуащхьэ къудейуэ къэтлъытэу дыкъокІуэкІ ижь-ижьыж лъандэрэ. ЩІэныгъэм зиужьщ, къэхутэныгъэхэр нэхъыбэ хъури, Іуащхьэмахуэ зэрывулканыр къэтщІащ. Нобэр къыздэсым щІэныгъэлІхэм жаІэрт ар вулканыжьу, мышынагъуэу, «жеижауэ». Ауэ Іуэхур дызэригугъэм щыщыІэкъым.

УРЫСЕЙ институтхэмрэ лабораторэхэмрэ щрагъэкІуэкІа къэпщытэныгъэхэм къызэрагъэлъэгъуамкІэ, Іуащхьэмахуэ «жейркъым» икІи жькыкъым, атІэ, дызэримыгугъауэ, сытым дежи къибырыкІыну хьэзыр вулканщ. Уеблэмэ илъэс мини 2-м нэблагъэкІэ зызущхуауэ щыта Іуащхьэмахуэ щІэныгъэлІхэм закъригъэщІэн щІидзащ икІи Урысейм и вулкан нэхъ шынагъуэ дыдэхэм ящыщ зыуэ къалъытэ ар.

Іуащхьэмахуэ дунейм зэрытетрэ мызэмытІэу къиуащ, лавэ къэплъар зэм ипщэкІэ, зэм ищхъэрэкІэ, зэм къухьэпІэмкІэ щежэхыу. И зи чэзу къэуэгъэуэм иужькІэ илъэс мин 50-кІэ «жеижкыр». Ауэрэ Іуащхьэмахуэ и къиугъэхэм илъэс мин 1,5 - 3 я зэхуаку хьуащ. Вулканым и лъапэм деж къыщагъэуту яджа лавэ жахэм ятепщыхьмэ, илъэс мини 6, мини 3, 1,8-кІэ уэзІэбэкІыжмэ хуэзащ и иужьрей кьибыргъукІыгъуэхэр. Абы тепщІыхьмэ, Іуащхьэмахуэ и зи чэзу къэуэгъэуэр къэблэгъауэ жьпІэмэ ущыуэнукъым, уеблэмэ мы лІэщІыгъуэм упэплъэ хьунущ.

Вулканым и иужьрей кьикІыгъуэм къиГъэпъэгъауэ и къарур здынэсыр. Абы къридза мывэкІащхьэр Индыл псым и сэмэгурабгъу Іуфэм деж сантиметр 70-кІэ щызэтелъу щыташ! КІэщІу жьпІэмэ, Іуащхьэмахуэ километр 700-кІэ пэжыжьэ щыпІэхэм нэсат. Абы нэхърэ нэхъ шынагъуэжыр, Іуащхьэмахуэ къэплъын щІидзэмэ, телъ мылыр къэвыжу псыдзэ къызэрезэхьнуращ, Іэгъуэблъагъэр иридзэкІыну.

Зэвгъэпщэн папщІэ... Илъэсиц ипэкІэ Тегга америкэ спутникым хьэрщыжкІэ Щіым суратхэр къыщытрихым къиубыдат Антарктидэм щыІэ Белиндэ вулканым и къикІыгъуэр. Абы и лъагагъыр метр 1370-рэщ. «Дэ тлъэгъуащ вулканым телъ мылыр къызэгуитхъуу лавэр къызэрежэхар. Ар метри 100 зи бгъуагъэ псым хуэдэу къехырт Іуащхьэми, и лъапэм деж щызэкІэщІэжьжырт, зытелъадэ мылъыр къыгъэкъуэлъэу», - иужькІэ жаІэжащ абы кІэлъыплъа щІэныгъэлІхэм. Лавэм и нэхъыбапІэр тенджжэзым хэлъэдащ, мыдрейр ныТыгум и Іуфэхэм щыжащ, вулканыр зытет щІым кьыхиГъахьуэу. Белиндэм нэхърэ 4-кІэ нэхъ ин Іуащхьэмахуэ къауэмэ, кърикІуэнур уи нэгу къыщІэбгъэхьэну гугъуэкъым.

Іуащхьэмахуэ геологием, геохимием, минералогием, петрографием, вулканологием, сейсмологием, геофизикэм пщІа щІэныгъэ Іуэхущ Іапэ къэдгъэкІыжкІэ Щіым суратх

● ДифI догъэлъапIэ

Зи лэжьыгъэм и пщIэр къалытэ

Къэбэрдей-Балъкъэр, Ингушыр республикэхэм гъэзджэхэмкIэ щIыхь зиIэ я лэжьакIуэ, Щоджэнцыкiу Алий и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым и художник-постановщик Пщыхьэщхьэ Хьэсэнбий и ныбжьыр илъэс 60 ирикъуащ.

ПШНАУЭ цIэрыIуэ Пщыхьэщхьэ Мухьэжыр и къуэ Хьэсэнбий сурэт щыным пасэу дихьэхащ. Абы и лъэныкъуэкIэ щIалэ цIыкIур зыдэплъеини и машIэтэкъым. Апхуэдэт Хьэсэнбий и анэ 3ое. Ар алрыбгъу щащI «Горянка» фабрикэм щылажьэрти, тхыпхъэ зэмылIэужьыгъуэхэр зэращIыи и щIалэр хигъэгъуэзат. КъищынэмыщIауэ, Саратов къалэм сурэт щыным щыхурагъэджэну ТхьэкIумашэ Михаил, Бжэлмых Хьид, Уэзы Заурбэч сымэ я Гъусэу ягъэкIуащ и анэ дэлъху Лэкъун Хьэмидбий. И анэм и дэлъхум сурэтыщI къыхэмыкIами, Хьэсэнбий зыхуеджэну Iэщ1агъэр къыхихыныжкIэ щапхъэ хуэхъуащ икIи къыхуигъэна и Iэмэпсымэхэр куэдкIэ къыхуэщъхьапащ.

Хьэсэнбий сурэт щыным хуеджэну и хъуэпса-пIэт Налшык къалэ дэт курыт еджапIэ №13-р къиуха нэужь. Театр художник лэжьакIуэ зэрамыIэм къыхэкIыу, абы щыгъуэм республикэм щэнхабзэмкIэ и министру лэжьа Ефэнды Джылахъстэн и жэрдэмкIэ, ар Ленинград (иджы Санкт-Петербург) къалэм Театрымрэ музыкэмкIэ и институтым и художественно-постановочнэ факультетым еджакIуэ ягъэкIуащ. Зэгуэр ичуэ щыта а лъэбакъуэм Хьэсэнбий нобэр къыздэсым хущIегъуэжькIым икIи ар зи фIыщIэу къиплъэ Ефэнды Джылахъстэн псалъэ гуапэкэр хужиIэ.

- Ленинград егъэджакIуэфIхэр щызиIащ. Апхуэдэт театр художник гъуэзэджэ Сигар Илья. Институтым егъэджакIуэу, Александринскэ театрым художник-постановщикыу сыкъигъанэжыну абы къыскхуигъэлъэгъуами, Налшык къэзгъэзэжмэ нэхъ къэсщIащ. Ленинград сыщыпсэуну къыздэгугъуэкIырт. Абы махуэмрэ жэщымрэ зэрыщыпфIыцIэзэкIуащэм къыздэкIуэу, дунейм и щытыкIэри сэзэгъыртэкъым. А псор зы сшIыри, лэжьыгъэ и лъэныкъуэкIэ абы си Iуэху нэхъ щыдэкIынуми, республикэм къэзгъэзэжащ, - жIэ Хьэсэнбий.

Щоджэнцыкiу Алий и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым 1978 гъэм практикэ къыщагъэкIуэжам, Пщыхьэщхьэ Хьэсэнбий Шоу Бернард и «Пигмалион» пьесэм къытращIыкIа спектаклым елэжьащ. ИтIанэ дзэм къулыкъу щищIащ. Къигъэзэжа нэужь, и щIэныгъэмрэ и зэфIэкIымрэ къалъытэри, Музыкэ театрым художник нэхъыщхьэу ягъэкIуащ. Абы и ялэ жьыгъэр Щоджэнцыкiу Алий и поэмэм къытращIыкIыну Хьид, Уэзы Заурбэч сымэ я ГъусэУ ягъэкIуащ и анэ дэлъху Лэкъун Хьэмидбий. И анэм и дэлъхум сурэтыщI къыхэмыкIами, Хьэсэнбий зыхуеджэну Iэщ1агъэр къыхихыныжкIэ щапхъэ хуэхъуащ икIи къыхуигъэна и Iэмэпсымэхэр куэдкIэ къыхуэщъхьапащ.

Хьэсэнбий сурэт щыным хуеджэну и хъуэпса-пIэт Налшык къалэ дэт курыт еджапIэ №13-р къиуха нэужь. Театр художник лэжьакIуэ зэрамыIэм къыхэкIыу, абы щыгъуэм республикэм щэнхабзэмкIэ и министру лэжьа Ефэнды Джылахъстэн и жэрдэмкIэ, ар Ленинград (иджы Санкт-Петербург) къалэм Театрымрэ музыкэмкIэ и институтым и художественно-постановочнэ факультетым еджакIуэ ягъэкIуащ. Зэгуэр ичуэ щыта а лъэбакъуэм Хьэсэнбий нобэр къыздэсым хущIегъуэжькIым икIи ар зи фIыщIэу къиплъэ Ефэнды Джылахъстэн псалъэ гуапэкэр хужиIэ.

- Ленинград егъэджакIуэфIхэр щызиIащ. Апхуэдэт театр художник гъуэзэджэ Сигар Илья. Институтым егъэджакIуэу, Александринскэ театрым художник-постановщикыу сыкъигъанэжыну абы къыскхуигъэлъэгъуами, Налшык къэзгъэзэжмэ нэхъ къэсщIащ. Ленинград сыщыпсэуну къыздэгугъуэкIырт. Абы махуэмрэ жэщымрэ зэрыщыпфIыцIэзэкIуащэм къ